

Ο ΣΕΛΛΕΪ

(PERCY BYSSHE SHELLEY)

«Όργανο απαραίτητο βοήθειας στή δράση για τόν κόσμο που πάσχει, έτσι έκοιωνθε τόν έρωτα ο Σέλλεϋ. Ακολουθώντας, λοιπόν, τή μεγάλη μόρτα του ο Ποιητής, δε θα ξαφνίσει, τουλάχιστο εμās, με τις αντιλήψεις του, που άστραφαν αντίθετ' άπό τις αντιλήψεις της φιλολογικής εποχής του, που κλάιγε πεισιθάνατη κάτ' άπ' τó βάρος άρρωστου ρωμαντισμού. «Η Μόρτα τόν έπλασε στήν περίοδο της σπουδαιότερης ζύμωσης τού κόσμου: γεννήθηκε όταν ο Ρουζέ σύνθετε τή «Μασσαλιώτιδα» (1792), ζούσε και μεγαλουργούσε όταν συντρίβονταν ή ναπολεόντια ντροπή (1815) και πέθανε όταν ή Ελλάδα συντρίβε τις άλναιδες της (1822). Τό πνεύμα, βέβαια, δέν έχει εποχή· μά έτυχε νά γεννηθεί σ' εποχή που τó άπό λευτεριά κ' έλπίδα άνυφασμένο Πνεύμα της φουσηθηκε με μεγάλη δύναμη στήν Πινδαρική και Χριστιανική εποχή του. Μ' άς μήν ξεχνέμαι οε κρίσεις που χουν τή θέση τους άλλου.

Είταν τότες (1814) είκοσι δύο χρόνων «Ώριμασμένος πιά, κύριος κάθε πράξης κ' ιδέας του». «Η Μαρία πέντε, πάνω-κάτω, χρόνια νεώτερη του. «Η συμβίωση δυο τέτοιων όντων (και τ'όνα, μάάλιστα, έγαμο!) δέν είταν εύκολο νά συγχωρεθεί άπό τή σεμνοτυφία και τó μπλαζείσμο της κοινωνίας, και κατά συνέπεια, νά βαστάξει περισσότερο πάνω σέ άγγλικό χ'ωμα. «Ο Σέλλεϋ, λοιπόν, άφησε δλόκληρο τó άπό 6,000 (ή, σύμφωνα με τις πληροφορίες άλλων 4,000) δραχμές (άναλογία όχι σημερινή, βέβαια...) εισόδημά του στήν «Ερριέτα, τή νόμιμη γυναίκα του, και σ'ά. δυό του παιδιά, έφυγε άπό τήν «Αγγλία με τή Μαρία, τή φυσική του γυναίκα, κι άρχισε νά γυρίζει τήν Εύρώπη, γυρεύοντας τή γαλήνη και τήν ποθητή γ'ωνιά, όπου θά κινιόταν ή δημιουργική του πίστη, κατ' άπό πιο έλεύτερος και φωτεινός άπό τó σκοτικό σ'θρανούς.

«Η υλική φτώχεια είχε τυλίξει τις δυο πλούσιες εκείνες ψυχές· μά ή κατάξερη θλίψη άπό τήν άβεβαιότητα για τó αύριο, άφανίζονταν μπροστά στήν ιτάνιαν άντοχή που χάριζε σ' αυτές ή αυτάρκεια τού έρωτα κι ο ένθουσιασμός τού ίδιου και στις δυο τους θείου σκοπού: όσο στενάξ' ή ανθρωπότητα, πάντοτε ύπάρχει ή χαρά της ενέργειας για τó λιγότεμα των στεναγμών της. Αί, τί λοιπόν είταν ή υλική δυστυχία μπρός στους φωτόλουστους παράδεισους τέτοιων συγκινήσεων και προθέσεων! «Ο τέτοιος πόνος περνάει, μά, κι άν όχι (Πόε, Φώσκολος, πόσοι άλλοι), δέκ

ἔχει καμιά δύναμη γιὰ τὴν ψυχὴ ποὺ πλημμυρίζει ἀπὸ ἔρωτα καὶ φῶς προφητικόν. Ἡ φύση εἶναι ἀμέτοχη στὰ χειροκροτήματα τῆς στιγμῆς, καὶ δὲν ὑποφέρει ὀριστικούς νικητὲς τῆς, αὐτὴ δίνοντας τὰ σηπτίρα. Ὅπως, δηλαδή, ζῇ κανένας, εἶσι καὶ πεθαίνει· καὶ ζῇ εἶσι, γιὰτι εἶσι γεννήθηκε. Οἱ ἐναντιότητες τῶν περιστάσεων,—περσότερο οὐ αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ Ποιητῆ μας,—εἴταν τὰ κύματα τῆς τρικυμῆς ποὺ ὁρμῶν ἐνάντια στοὺς ἀδερφωμένους βράχους στὴν ἐρημιὰ τοῦ ὠκεανοῦ. Στέκουν αὐτοὶ στὸ φῶς ὁλόρθοι, ἀτράνταχτοι καὶ σιωπηλοί, σὰν τὴν αὐτοπεποίηση, μὲ τὴ γρανιένια ἀντοχὴ τῆς Αἰωνιότητος. Ἡ λύσσα τῆς τρικυμῆς, γύρω, ἀφήνει τὴ σφραγίδα τῆς ἀπάνω τους,—σφραγίδα δμως ποὺ τὴν καταδικάζει περσότερο σὲ κακοτυχία : περσότερη λειότητα στὴν ἐπιφάνειά τους.

Ἔτσι πέρασ' ἓνας χρόνος (1815). Ἀπόχτησαν ἓνα παιδάκι, τὸ William («the delightful child»—«τὸ μαγευτικὸ παιδί») μὰ δὲν πρόφτασαν νὰ τοῦ φυσηθῶν τὴ μεγάλη τους πνοή, γιὰτι ὁ θάνατος τ' ἀγάπησε περσότερο ἀπὸ τοὺς γονιούς του σὲ τέσσερα χρόνια. Ἀπὸ περιπέτεια σὲ περιπέτεια, βρέθηκαν στὴ Γενεύη. Οἱ ξένοι τῆς ἐλβετικῆς αὐτῆς πόλης βλέπουν καὶ σήμερα, ὕστερ' ἀπὸ 102 χρόνια, τὸ ξενοδοχεῖο ποῦμεν τὸ ζευγάρι καὶ γνώρισε τὸ σκνθρωπὸ Ποιητὴ πὺδ πολὺ τῆς Ἑλλάδας παρὰ τῆς Ἀγγλίας (ἐὰν ὑπάρχει πατρίδα ὠρισμένη γιὰ τὸ πνεῦμα ποὺ διατρέχει τὴ γῆ σὰ φωτεινὸ μετέωρο). Στὸ ξενοδοχεῖο αὐτό, οὐ αὐτὴ τὴν ἐκκλησιὰ τῆς μνήμης σήμερα, δέθηκε ἡ φιλία τῶν δυὸ πνευμάτων καὶ συγγενῶν φύσεων, μὰ καὶ τῶν δυὸ ἀντίθετων αὐτῶν χαρακτήρων: Ὁ Σέλλεϋ, ὡς τὴ στιγμὴ, ἔχει γίνεи κάπως γνωστὸς στὸ Κοινὸ ποὺ μὲ διαβάζει· ἐνῶ ὁ Μπάϊρον εἶναι πολὺ γνωστός. Δυὸ ἀντίποδες. Ἡ σχέση τους δμως βάσταξε παντιονά, ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ πρώτου, ποὺ σαγήνεψε τὸν ἄλλο, καὶ εἶχε ἐπίδραση μεγάλη καὶ στὸν ἄνθρωπο καὶ στὸ πνεῦμα καὶ στὸν τεχνίτη—Μπάϊρον, ποὺ δὲν ἀναγνώριζε ἀξία σὲ ἄλλον ἄνθρωπο. Ἀπὸ τότες αἰστάνθηκε βαθύτερη ἀνάγκη νὰ ζήσει κοντὰ στὸν ἀσύγκριτο φίλο του, καὶ ἔζησε, ὅπως θὰ ἰδοῦμε στὴν καινούρια αὐτὴ σοβαρὴ περίοδο τῆς βιογραφίας του.

Τὸ Δεκέβρη τοῦ χρόνου αὐτοῦ τέλειωσε τὸν «Ἀλίστορα» ἢ τὸ «Πνεῦμα τῆς Μοναξιάς» («Alastor» or: the Spirit of Solitude) ἐπικολυρικὸ ποίημα (720 στίχοι) ὠρμότερο ἀπὸ τὴ «Βασίλισσα Μάβ» («Queen Mab»). Μὲς' ἀπ' αὐτὸ περνοῦν, σὰν ἁρμονικὸς καὶ διάφανος χείμαρρος, τὰ τόσα αἰσθήματα καὶ οἱ ἰδέες τοῦ Ποιητῆ, καὶ πολεμείται ἡ ἀποτραβηγμένη καὶ ἐγώπαθη ζωὴ—κείνη ποῦχει ἀνάγκη ἀπόνα κοντὰ τῆς δημοῦ πλάσμα γιὰ νὰ τραβήξει στὸ σκοπὸ ποὺ γι' αὐτὸν γεννήθηκε.

Ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς ζωῆς του εἶναι ἡ σοβαρότερη. Εἶναι ἡ πιὸ δμορφὴ καὶ ὠρμισμένη καὶ πιὸ γόνιμη, μὰ καὶ ἡ πιὸ θλιβερή. Κοντὰ στὴν ἄξια σύντροφό του, φανερώθηκε τὸ τιάνιο πνεῦμα του καὶ σὲ σύνθεση καὶ σὲ πράξη, καὶ πόνεσε βαθειά ἡ ἀσύγκριτη ψυχὴ του. «Ἄν μὲ βοηθήσεις μὲ τὴν ἀγάπῃ σου» εἶχε πεῖ στὴ Μαρία· καὶ ἡ Μαρία τὸν βόηθησε· καὶ ὁ Σέλλεϋ κράτησε τὴν ὑπόσχεση ποὺ τῆς εἶχε δοσμένη νὰ ἐργαστεῖ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ πάσχουν καὶ νὰ γράφει ἱδρώμα του διπλὰ στὰ ὀνόματα τῶν ὑπερασπιστῶν τους.

Τὰ γεγονότα, ζηλόφθονοι πάντα πρόσκοποι τῆς Μοίρας ἐνάντια σὲ κάθε φανέρωμα τοῦ Ὁραίου, δὲν ἔπαυαν νὰ ζητοῦν νὰ πνίξουν τὴ μεγάλη του ἐπαρξὴ βγάνοντας τὴν ἀπ' τὴν τροχιά της. Εἴπαμε ὅμως: ἡ φύση δὲν ἀναγνωρίζει νικητὲς της, καί, κατὰ συνέπεια, τὰ γεγονότα ἀπότυχαν ὁλότελα:

Ἡ κοινωνία πρώτη κατηγόρησε τὸν Ποιητὴ διὸ ἐγκατάλειψε τὴ γυναῖκα του τὴν Ἑρριέτα! Μὰ ὁ Καιρὸς εἶναι τὸ δυνατό καὶ ἀσφαλισμένο στὴ φωλιά του θεοῖο, τὸ ἀσίμωτο ἀπὸ τὰ κυνηγιάρικα σκυλιὰ ποὺ γαυγίζουν· μὴ μπορώντας νὰ καταφέρουν τὸ σκοπὸ τους, ἀλαργεύουν σιγὰ-σιγὰ καὶ σωμαίνουν, καὶ ἀφοῦ διαλυθεῖ τὸ νεφέλωμα τῆς μάταις καὶ πρόστυχης ἐλπίδας, τοῦ πόθου καὶ τῆς πρόληψης, μένουν μονάχα, καθαρὸδιάκριτα, τὸ δικαίωμα τῆς δύναμης καὶ ἡ ὑποχρέωση τῆς ἀδυναμίας: ὁ Σέλλεϋ καὶ ἡ Ἑρριέτα: ἡ ἐξαιρετικὴ δύναμις τῆς αἰώνιας κίνησης καὶ ἡ συνειθισμένη ὑποχρέωση τῆς ἀκινήσιας. Τ' ἀλαφρὸ καὶ εὐκολοσύνητριπτο μονόξυλο μπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ πελώριο καὶ δυνατό πλοῖο νὰ μὴ βγεῖ στὴν ἀνοιχτὴ καὶ τρικυμισμένη θάλασσα, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ δὲ μπορεῖ καὶ αὐτὸ νὰ κάνει τὸ ἴδιο; Τὸ μεγάλο πλοῖο, γιὰ χάρη τοῦ μικροῦ, πρέπει νὰ σαπίσῃ σὶδ λιμάνι; Ὁ ὀρίζοντας ποὺ κινεῖται ὁ μέγας, γιὰ τὸ μικρὸν εἶναι φόβος, δισταγμός, συντριβή. Δὲ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ συντροφιά. Ὁ Σέλλεϋ προχώρησε, καὶ ἡ Ἑρριέτα ἔμεινε σὶδ ὄρια τῆς φύσης της. Δὲ βλέπουμε πῶς μποροῦν νὰ δικαιολογηθοῦν ἔδῳ ἡ ἀπαίτηση καὶ ἡ κρίσις τῆς κοινωνίας. Ποιὸ καθήκον καὶ ποιὰν ὑποχρέωση τοῦ ζητοῦσε; Ἐνα καθήκον καὶ μιὰ ὑποχρέωση ἔχει ὁ μεγαλοφυΐας: τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν καλλιτέρευσιν τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε-ὡς ἀτόμον, εἴτε ὡς μάζας. Ἀλλήμονο, ἔπρεπε ὁ Πέτρος Σέλλεϋ νὰ ὑποταχτεῖ, νὰ διπλώσῃ τὰ φτερά, νὰ σβῇσῃ τὸ δημιουργικὸ ἡφαίστειο τῆς καρδιάς, νὰ νεκρώσῃ ἑαυτὸν πρὸς ὅσον ποῦ μὴν ἀπ' τις μεγαλειότερες ἐλπίδες τῆς Ἀνθρωπότητος, γιὰ χάρη μιᾶς ἀνάξιας γυναίκας ποὺ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῆς μάζεψε κατ' ἀπ' τὰ φτερά του μόνο σὰ θυμὰ ποὺ ζήτησε τὴν προστασία του. Ὁ Σέλλεϋ ἀγαποῦσε τὴν Ἑρ-

ριέτα όπως κάθε άνθρωπο, κι όπως δεν αρνήθηκε τη βοήθεια του σε κανένα, δεν την αρνήθηκε και σ' αυτή. Τη ζωή της την ελχ' εξασφαλισμένη, αφήνοντάς της το αρκετό για τότες εισόδημα του. 'Ακόμη ή διάθεση του γι' αυτή κ' ή φροντίδα του φάνηκαν περισσότερο άφθου και ζήτησε μ' επιμονή από τη Μαρία να την δεχτεί στο σπίτι τους σά μέλος της οικογένειάς τους· και χρειάστηκε να μπούν στη μέση φίλοι, για να μη γίνει αυτό το πράμα. Ποδναι, λοιπόν, ή εγκατάλειψη κ' ή αδιαφορία, πού, αν αιστανόταν, δε θάταν ο Ξέλλεθ,— ο γενικός, δηλαδή, ξρωτας τών ανθρώπων;

'Η κοινωνία κατόπι, τόν κατηγόρησε, δι' εΐταν ή αφορμή του θανάτου της. Μά ή κοινωνία, πού ζητᾷ ένα θύμα πάντοτε, μιά μονάχα εξήγηση τής σκέψης της έχει, όταν μάλιστα' αυτό το θύμα είναι παραπάνω απ' τις συνθήκες και αντιλήψεις της: φθόνος! 'Η 'Ερριέτα ή Ίδια, ή αδύνατη και συνειδησιμένη φύση της, εΐταν ή αφορμή του θανάτου της. 'Αφού παρατήθηκε (γνώμη πού υποστηρίζει κι ο Richerin) από τόν δριστοκράτη 'Ιρλανδό έραστή της, πού έχουμε πει άλλοι, και δεν έγινε δεχτή από τόν πατέρα της όταν ξαναγύρισε, αισιάνθηκε τέτοιο —ευκρολονόητο—αίσθημα μίσους, εκδίκησης κ' έγώπαθης ταραχής για τόν άντρα πού εΐταν άνίκανη να νοιώσει, πού αρνήθηκε να προσέξει, πούχε παραιτήσει και βαρεθεί, για τόν άντρα πούχε ιδιομαΐ του, ώστε έπεσε στη λίμνη Σερεντίνα του Δονδίνου και πνίγηκε. 'Ο ξαφνικός της θάνατος δεν είχε άλλην αίτια από την πρόστυχη απελπισία πού ζωγραφίσανε. 'Ο Ποιητής ταράχτηκε μαθαίνοντας το πράμα, κ' ή θλίψη του σπάθηκε βαθειά ως το τέλος τής ζωής του. 'Η κοινωνία εξακολούθησε να φωνάζει, να καταριέται, να κακολογεί· άλλ' αυτός δεν γνοιαζόταν για τη γνώμη του άλλου· ή θλίψη του είχεν άλλη αφορμή. Το ξαφνικό τέλος του θύματος πούχε προστατέψει, πούχε αγαλιάσει με την έλπίδα του καλλίτερου, με τόν εθγενικότερο ολιγο—κι ο ολιγος εΐν' ή θλίψη τής αγάπης.

'Αλλ' ή καταφορά δε σταματᾷ εδώ: 'Αφού ή μητέρα δεν υπάρχει πιά, ο πατέρας, μὴν έχοντας τώρα να λυπήσει κανένα, ξαναπαίρνει το φυσικό του δικαίωμα· γυρίζει στην 'Αγγλία και ζητάει του Βέσιπρουκ (του πεθερού του) τὰ δυο απ' την 'Ερριέτα παιδιά του. 'Ο Βέσιπρουκ όμως αρνιέται και φέρνει το ζήτημα στα δικαστήρια, με τόν ισχυρισμό πως ένας «άνταρτης» τής κοινωνίας, ένας «άθεος» (και γι' απόδειξη κατέθεσε στο δικαστήριο την έκδοση τής «Βασίλισσας Μάβ») εΐταν επικίνδυνο νάχει το δικαίωμα να πλάσει τρυφερές ψυχές, έχτος κι αν το δικαστήριο δεν είχε αντίρρηση για μιά τέτοια βλάβη, κοινωνική και θρη-

σκευτική, πού είχαν φόβος να συμβεί στα δυο αυτά παιδιά. Τα λόγια πάντοτε είναι ή σκέπη του πάθους—εγκολονόητου έδω— μὰ δ, τι κι αν είναι τ' αποτέλεσμα είναι πώς το δικαστήριο, με συνειθισμένους ανθρώπους για δικαστές, βρήκε δίκαιη τη λογική του Βέσιπρουκ κι αργήθηκε στον πατέρα το δικαίωμα να ξαναπάγει τα παιδιά του. 'Η απόφαση του, μάλιστα, σχετικά με τις ιδέες τις τότε, βγήκε αιμωμική.

'Η δίκη αυτή έδωσε άμέσως καινούριο πάτημα στην κακολογία που παραμόνευε, στην προστυχιά που μυριζόταν τον υπέροχο διαλεχτό. 'Η ποικιλόμορφη μοχθηρία κι ο φθόνος φωνάζανε τώρα για βοήθεια και τους φυσικούς υποταχικούς—την άμάθεια και τη μωρία—κι ομαδικά ερίχνονται του Ποιητή. 'Η κατάρα της κοινωνίας και του δικαστηρίου δυναμώνει με την κατάρα του Τύπου: οι πρόχειροι κριτικοί, πού ξεφυτρώνουν σ' όποιον καιρό και τόπο, αρχίζουν να καταφέρουνται, να λιβελλογραφούν για τις μεγαλόπνοες σελίδες, πού, ως τη στιγμή, είχε εκδώσει ο ίδιος: «Μίγμα προστυχιάς κι άνοησίας» χαρακτηριζότανε οι σελίδες της «Βασίλισσας Μάβ» και του «Πνεύματος της Μοναξιάς». Ένα κατώτερο πνεύμα, ή μια πιά άδύναμη θέληση, δε θα βάσταγαν πολύ σέ τόση καταφορά: θα ξεραίνονταν μέσα τους κάθε πηγή ένθουςιασμού κ' ενεργείας και θα συνεπαίρνονταν από το μεγάλο ποτάμι της συνειθισμένης ζωής ή του θανάτου (καθώς ο Keats και τόσοι άλλοι). Μά ο καταχθόνιος σκοπός δεν πραγματοποιήθηκε: το σημάδι του είναι ο Σέλλεϋ. 'Ο άλόβωτος. 'Η άκούραστη ψυχή κατ' άσυναγώνιστο πνεύμα. Τίποτα δε μπόρεσε να του σβήσει απ' τη συνείδηση την πίστη στη μεγαλοφνία του. Όλα του φώναζαν «χι» μὰ ή μυστική φωνή της φύσης, δι' γεννήθηκε δημιουργός. Και δεν υπάρχει πιστότερος κι αληθινότερος σύμβουλος κι άδηγητής γι' αυτούς πού νοιώθουν τη γλώσσα της. 'Η συνείδηση του γεννοῦσε τη δύναμη της αυτοκυρίαρχίας και δείγμα, πώς, μέσα σέ τέτοια καταδρομή, μπόρεσε να γράψει και να δημοσιέψει με ύπογραφή «ο έρημίτης του Μάρλοου» ένα φυλλάδιο, πού σ' αυτό ξετύλιξε επιχειρηματικά καινούρια θεωρία πολιτικών δικαιωμάτων: δι' δεν έχουν έκλογικό δικαίωμα παρὰ μόνο οι οικονομικά έλεύθεροι πολίτες. Την ιδέα αυτή, πάνω-κάτω, αναγκάστηκε ή άγγλική βουλή να κάμει άργότερα νόμο, ύστερα από πενήντα δάκαρα χρόνια, στα 1867 («Παρασάς» 1891—Π. Δρακούλης).

Είμαστε στα 1817. 'Ο διωγμένος έτσι Ποιητής γυρίζει τότε στο σπίτι της ίδιας του καρδιάς («mine own heart's home»), κοντά στο «Παιδί της αγάπης και του φωτός» («Child of love and light»), κοντά δηλαδή στη Μαρία, πού άνεμπόδιστα κάνει πιά νόμιμη γυναίκα:

τον. Τίποτα, — καθὼς αὐτὴ ἀργότερα λεί, — δὲ θὰ μποροῦσε νὰ δώσει τὴν ἰδέα τῆς ἀγωνίας τοῦ Σέλλεϋ γιὰ τὸ θάνατο τῆς Ἑρριέτας καὶ τὴ σιγήρησιν τῶν δυὸ του παιδιῶν. — Μεταφράζω πρὸς χειρὰ λίγους στίχους ἀπὸ τὸ γραμμένον τὸ χρόνον αὐτὸ ποιημάτων ἐν τῷ μονάκριβῳ ἀπὸ τῆ Μαρία παιδί του, τὸ William, πὺν δὲν τοῦ ἀφῆσε, ὅπως εἶπα, ὁ θάνατος:

Ἔλα μαζί μου, χαριτωμένο μου παιδί, ἔλα μαζί μου. Τὸ κύμα εἶν' ἀκόμη ἀγριο καὶ ἂν χάθηκαν οἱ ἀνέμοι· δὲν πρέπει νὰ μείνουμε περσότερο, γιὰτ' οἱ σκλάβοι τοῦ νόμου μπορεῖ νὰ σὲ πάρουν καὶ σένα.

Πῆραν τὸν ἀδερφό σου καὶ τὴ γλυκεῖά σου τὴν ἀδερφή, τοὺς χώρισαν ἀπὸ σένα· μάραναν τὸ χαμόγελο καὶ ἔβραναν κάθε δάκρι τους πὺν θῆταν σὲ μὲν· ἀφιερωμένο. Ἀπὸ τόσο τρυφερὴν ἡλικίαν τοὺς ἔκαμαν σκλάβους φθιστικῆς πίστεως καὶ ἐγκληματικῆς ἀρχῆς, καὶ θὰ καταριῶνται πὰ τὸ δικό σου καὶ τὸ δικό μου τόνομα, γιὰτὶ δὲ γνωρίζουμε φόβο καὶ σκλαβιά.

Μὴ φοβᾶσαι τοὺς τυράννους καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς κακῆς πίστεως· θὰ φύγουν γιὰ πάντα· στέκουν στὴν ὄχτη τοῦ λυσσασμένου ποταμοῦ, πὺν τὰ κύματά του εἶναι χρωματισμένα μὲ θάνατο. Θρόφεται αὐτὸς ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὰ βάθη χιλιῶν κοιλάδων καὶ γύρω τους ἀφρίζει καὶ λυσσᾷ καὶ φουσκώνει· νὰ, βλέπω τὰ σπαθιά καὶ τὰ σκήπτρα τους νὰ κινιῶνται, σὰ συντριμματα στὴ φουσκο-θαλασσιὰ τῆς αἰωνιότητος.

Μεῖνε, μεῖνε, καὶ μὴ φοβᾶσαι καθόλου, εὐγενικό μου παιδί.

Ἡ ὥρ' αὐτὴ θᾶναι στὴ μνήμη σου σὰν ὄνειρο ἐσχασμένων ἡμερῶν. Γλήγορα θὰ κατοικήσουμε κοντὰ στὴ ζαφειρένια θάλασσα τῆς ἑσπερίας καὶ χρυσῆς Ἰταλίας, ἢ τῆς Ἑλλάδας, τῆς Μάνας τῶν ἐλευθέρων· ἐκεῖ θὰ τὴ μάθω τὴν παιδική σου φωνὴ νὰ κράζει μὲ τὴν ἴδια τους γλῶσσα τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους ἥρωες, καὶ θὰ χύσω τὸ θρεμμένο πνέμα σου στὴν πυρίφλεχτη μήτρα τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, ἔτσι πὺν νὰ μπορέσεις μιὰ μέρα μ' ἔνομα τέτοιου πατριώτη νὰ ζητήσεις πρωτοτόκια.

Πόνεσε ὁ ἀνθρώπος, πόνεσε ὁ πατέρας, πόνεσε ὁ τεχνίτης, συνεχίζω, μὰ τὸ πνεῦμα του βρισκόταν σὲ στενὴ σχέση μὲ τὸν οὐρανὸν καὶ δὲν εἶταν δυνατὸ νὰ οἰσῇ· ἔκλαιγε μονάχα, καὶ ἔδειχνε τὸ Μέλλον μὲ μεγαλειότερη τώρα πίστιν, ἐνέργειαν καὶ συγκέντρωσιν, μὲ τὴν ἀλάθευτη δευδερκεια τῆς λύπης.

Ποτε πὰ δὲ θέλησε νὰ ξαναῖδεῖ τὴν Ἀγγλία, — τὸν τόπον πὺν τόσον

του. Τίποτα,—καθώς αὐτὴ ἀργότερα λέει,—δὲ θὰ μπορούσες νὰ δώσεις τὴν ἰδέα τῆς ἀγωνίας τοῦ Σέλλεϋ γιὰ τὸ θάνατο τῆς Ἑρριέτας καὶ τὴ στέρηση τῶν δυὸ του παιδιῶν.—Μεταφράζω πρόχειρα λίγους στίχους ἀπὸ τὸ γραμμένο τὸ χρόνον αὐτὸ ποιηματάκι στὸ μονάκριβο ἀπὸ τὴ Μαρία παιδί του, τὸ William, ποὺ δὲν τοῦ ἀφῆσε, ὅπως εἶπα, ὁ θάνατος:

«Ἐλα μαζί μου, χαριτωμένο μου παιδί, ἔλα μαζί μου. Τὸ κῦμα εἶν' ἀκόμη ἄγριο καὶ ἂν χάθηκαν οἱ ἀνέμοι· δὲν πρέπει νὰ μείνουμε περσότερο, γιὰτ' οἱ σκλάβοι τοῦ νόμου μπορεῖ νὰ σὲ πάρουν καὶ σένα.

Πῆραν τὸν ἀδερφό σου καὶ τὴ γλυκειά σου τὴν ἀδερφή, τοὺς χώρισαν ἀπὸ σένα· μάραναν τὸ χαμόγελο καὶ ξέραναν κάθε δάκρι τους ποὺ θάταν σὲ μὲν· ἀφιερωμένο. Ἀπὸ τόσο τραφερὴν ἡλικία τοὺς ἔκαμαν σκλάβους φθισικῆς πίστεως κα' ἐγκληματικῆς ἀρχῆς, καὶ θὰ καταριούνται πιά τὸ δικό σου καὶ τὸ δικό μου τῶνομα, γιὰτὶ δὲ γνωρίζουμε φόβο καὶ σκλαβιά.

Μὴ φοβᾶσαι τοὺς τυράννους καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς κακῆς πίστεως· θὰ φύγουν γιὰ πάντα· στέκουν στὴν ὄχτη τοῦ λυσσασμένου ποταμοῦ, ποὺ τὰ κύματά του εἶναι χρωματισμένα μὲ θάνατο. Θρέφεται αὐτός ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὰ βάθη χιλιῶν κοιλάδων καὶ γέρω τους ἀφρίζει καὶ λυσσᾷ καὶ φουσκώνει· νά, βλέπω τὰ σπαθιά καὶ τὰ σκήπτρα τους νὰ κινιῶνται, σὰ συντρίμματα στὴ φουσκο-θαλασσὴ τῆς αἰωνιότητος.

Μεῖνε, μεῖνε, καὶ μὴ φοβᾶσαι καθόλου, εὐγενικό μου παιδί.

Ἡ ὥρ' αὐτὴ θάναί στή μνήμη σου σάν ὄνειρο ξεχασμένων ἡμερῶν. Γλήγορα θὰ κατοικήσουμε κοντὰ στὴ ζαφειρένια θάλασσα τῆς ξάστερης καὶ χρυσῆς Ἰταλίας, ἢ τῆς Ἑλλάδας, τῆς Μάνας τῶν ἐλευθέρων· ἐκεῖ θὰ τὴ μάθω τὴν παιδική σου φωνή νὰ κράζει μὲ τὴν ἴδια τους γλῶσσα τοὺς παλ.οὺς ἐκείνους ἥρωες, καὶ θὰ χύσω τὸ θρεμμένο πνέμα σου στὴν πυρίφλεχτη μήτρα τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας, εἴσι ποὺ νὰ μπορέσεις μιὰ μέρα μ' ὄνομα τέτοιου πατριώτη νὰ ζητήσεις πρωτοτόκια.»

Πόνεσε ὁ ἄνθρωπος, πόνεσε ὁ πατέρας, πόνεσε ὁ τεχνίτης, συνεχιζῶ, μὰ τὸ πνεῦμα του βρισκόταν σὲ στενὴ σχέση μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ δὲν εἶταν δυνατὸ νὰ σβῇσαι· ἔκλαιγε μονάχα, κα' ἔδειχνε τὸ Μέλλον μὲ μεγαλειότερη τώρα πίστη, ἐνέργεια καὶ συγκέντρωση, μὲ τὴν ἀλάθευτη δξυδερκεία τῆς λύπης.

Ποτὲ πιά δὲ θέλησε νὰ ξαναῖδε τὴν Ἀγγλία,—τὸν τόπο ποὺ τόση

λαδή, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν δογμάτων στὴ ζωή. Κ' ἤρθε στὸ Με-
σολόγγι, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ φίλου του, ἀφοῦ εἶπε σὲ κάποιον, δείχ-
νοντας τὰ κρεμασμένα στὸν τοῖχο τοῦ δωμάτιου ἄρματα, «ὦ πόλιν;
νὰ ἡ ποίηση!»

Κάποτε οἱ δυὸ Ποιητὲς ἰστιοδρομοῦσαν στὴ λίμνη τῆς Γενεύης.
Ἀπὸ κάποιον ἀβασάνιστο χειρισμό, ἡ βάρκα ἀναποδογυρίστηκε καὶ βρέ-
θηκαν κ' οἱ δυὸ στὸ νερό. Περίφημος κολυμπητὴς ὁ Μπάϊρον (γνωστὸ
πὼς πέρασε τὸ στενὸ ἀπὸ τῆ Σησιὸ στὴν Ἀβυδο), κινήθηκε νὰ βοή-
θήσῃ τὸ φίλο του ποὺ κιντύνευε νὰ πνιγεῖ, γιατί δὲν ἤξερε κολύμπι.
Ὁ Σέλλεϋ ὅμως ἀρνιέται τὴ βοήθεια του. Τὴν ἐξήγηση τῆς παράξενης
γιά τὴ στιγμή ἀρνήσεως του ἀπὸ τῆς δίνει ὁ ἴδιος ἀργότερα σὲ κάποιον
γράμμα του: «Αἰσιάνθηκα ταπεινώσει μὲ τὴ σκέψη, πὼς ἡ ζωὴ του
μποροῦσε νὰ κιντύνει γιὰ νὰ σώσει τὴ δική μου». Βέβαια, δὲ θάχε
δνευρεντεῖ καλλίτερο ἀπόστολο ὁ Χριστός. Κ' ὑπάρχουν κι ἄλλα, ποὺ
δείχνουν πὺ καλὰ τὴ χριστιανικώτερη, ἀπ' ὅσες γεννίθηκαν καὶ
ζήσανε μὲς στὶς ἐκκλησίες, ψυχὴν αὐτὴ τοῦ ἁθίου (!)

Ἡ καλὰ ἐξηγμένη ἐλευθερία κ' ἡ ἀλληλοβοήθεια εἶναι οἱ πηγὲς κάθε
του πράξεως. Στὴν Ἰταλία, γύρισε κάποτε σὶν σπῖνι του χωρὶς παπού-
τσια, χωρὶς καπέλλο καὶ χωρὶς πανωφόρι. Ἡ Μαρία ξαφνίστηκε, μὰ ὁ
Σέλλεϋ, ποὺν μποροῦσε νὰ τ' ἀντικαταστήσῃ αὐτὰ τὰ πράγματα, εἶχε βοή-
θήσῃ σὶν δρόμο φτωχοὺς ποὺ δὲ μποροῦσαν νὰ τᾶχουν. Ἄλλοτε, πα-
ρουσιάζτηκε σπῖνι του φέρνοντας σιτοὺς ὅμους του μὰ γυναικὰ φτωχή,
κουρελιάρα κι ἀνήμερη. Τὴ στιγμή ποὺ τὴν ἀπάντησε σὶν δρόμο, δὲ
μποροῦσε νὰ τὴ βοηθήσῃ μ' ἄλλον τρόπον, καὶ, γιὰ νὰ προλάβῃ τὸ θά-
νατό της σὶν δρόμο, τὴν πῆρε ἀδίσταχτα σιτοὺς ὅμους του. Ἄλλοτε
πάλη, γύρισε τέσσερες φορὲς σπῖνι του γιὰ νὰ πάρῃ χρήματα καὶ βρεῖ
ἀμάξι ποὺ ζητοῦσε, γιατί ἔδινε κάθε φορὰ τὰ χρήματα ποῦχε ἀπάνω
του σιτὸν πρῶτο ποὺ συναντοῦσε δυστυχισμένον ὅμοιο του. Τὸ πὺ βαθὺ
μῖσος του εἶταν ἡ κοινωνικὴ ἀσκήμια κι ἀτέλεια, κ' οἱ συνθήκες κ' οἱ
ὁροι τοῦ πολιτειακοῦ status quo. Τὸ μῖσος αὐτὸ, ἀφορμὴ τῆς μονα-
χικῆς ζωῆς τῶν μεγάλων ὑπάρξεων, κι ὅχ' ἡ μισανθρωπία, ὅπως λέει
ὁ ὅχλος (ἀφοῦ ὑπάρχει ἀγάπη σὶν ἔργα τους) ξηγάει πολλὰ του συμ-
βάντα: —Πῆγε κάποτε μὲ τὴ Μαρία σ' ἓνα μοναστήρι ὅξω ἀπὸ τὴ Γε-
νεύη. Ἐκεῖ κάθε ξένος ὑποχρεώνεται νὰ γράφῃ κάτω τι γι' ἀνά-
μηση σ' ἐπὶ τούτου βιβλίῳ. Γυρίζοντας τίς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ
ὁ Σέλλεϋ, γιὰ νὰ γράφῃ κι αὐτός, καὶ βλέποντας τὴ λιτανεία τῶν κοι-
νοτοπικῶν κι ἀηδιαστικῶν φράσεων ἄλλων ξένων, παίρνει νευρικὰ τὴν
πέννα καὶ γράφῃ τὸνομά του μὲ τίς ἀκόλουθες λέξεις ἐλληνικά: «Εἰμι

λαδή, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν δογμάτων στὴ ζωή. Κ' ἤρθε σὺ Μερσολόγγι, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ φίλου του, ἀφοῦ εἶπε σὲ κάποιον, δείχνοντας τὰ κρεμασμένα στὸν τοῖχο τοῦ δωμάτιου ἄρματα, « ἡ ποίηση; νὰ ἡ ποίηση ! »

Κάποτε οἱ δυὸ Ποιητὲς ἰστιοδρομοῦσαν στὴ λίμνη τῆς Γενεύης. Ἀπὸ κάποιον ἀβασάνιστο χειρισμό, ἡ βάρκα ἀναποδογυρίστηκε καὶ βρέθηκαν κ' οἱ δυὸ σὺν τῷ νερό. Περὶφημος κολυμπητὴς ὁ Μπάϊρον (γνωστὸ πῶς πέρασε τὸ στενὸ ἀπὸ τῆ Σησιὸ στήν Ἀβυδο), κινήθηκε νὰ βοηθήσει τὸ φίλο του πὺν κιντύνει νὰ πνιγεί, γιατί δὲν ἤξερε κολύμπι. Ὁ Σέλλεϋ ὅμως ἀρνιέται τὴ βοήθεια του. Τὴν ἐξήγηση τῆς παράξενης γιὰ τὴ στιγμή ἀγνωσης του αὐτῆς δίνει ὁ ἴδιος ἀργότερα σὲ κάποιον γράμμα του: « Αἰστανθῆκα ταπεινώσει μὲ τὴ σκέψη, πῶς ἡ ζωὴ τουμποροῦσε νὰ κιντύνει γιὰ νὰ σώσει τὴ δική μου ». Βέβαια, δὲ θάχε δνειρευτεῖ καλλίτερο ἀπόστολο ὁ Χριστός. Κ' ὑπάρχουν κι ἄλλα, πὺν δείχνουν πὺν καλὰ τὴ χριστιανικώτερη, ἀπ' ὅσες γεννήθηκαν καὶ ζήσανε μὲς στὶς ἐκκλησίες, ψυχὴν αὐτὴ τοῦ Θεοῦ (!)

Ἡ καλὰ ξηγημένη ἐλευθερία κ' ἡ ἀλληλοβοήθεια εἶναι οἱ πηγὲς κάθε του πράξης. Στὴν Ἰταλία, γύρισε κάποτε σὺν σπύι του χωρὶς παπούτσια, χωρὶς καπέλλο καὶ χωρὶς πανωφόρι. Ἡ Μαρία ξαφνίστηκε, μὰ ὁ Σέλλεϋ, πὺνμποροῦσε νὰ τ' ἀντικαταστήσει αὐτὰ τὰ πράματα, εἶχε βοηθήσει σὺν δρόμο φτωχοὺς πὺν δὲμποροῦσαν νὰ τᾶχουν. Ἄλλοτε, παρουνιάστηκε σπύι του φέροντας στοὺς ὤμους του μὺν γυναῖκα φτωχὴ, κουρελιάρα κι ἀνήμερη. Τὴ στιγμή πὺν τὴν ἀπάντησε σὺν δρόμο, δὲμποροῦσε νὰ τὴ βοηθήσει μ' ἄλλον τρόπον, καὶ, γιὰ νὰ προλάβει τὸ θάνατό της σὺν δρόμο, τὴν πῆρε ἀδίσταχτα στοὺς ὤμους του. Ἄλλοτε πάλι, γύρισε τέσσερες φορὲς σπύι του γιὰ νὰ πάρει χρήματα καὶ βρεῖ ἀμὰξι πὺν ζητοῦσε, γιατί ἔδινε κάθε φορὰ τὰ χρήματα πὺνχε ἀπάνω του σὺν πρῶτο πὺν συναπτοῦσε δυστυχημένον ὅμοιο του. Τὸ πὺν βαθὺ μῖσος του εἶταν ἡ κοινωνικὴ ἀσκήμια κι ἀτέλεια, κ' οἱ συνθῆκες κ' οἱ ὁροι τοῦ πολιτειακοῦ status quo. Τὸ μῖσος αὐτὸ, ἀφορμὴ τῆς μοναχικῆς ζωῆς τῶν μεγάλων ὑπάρξεων, κι ὅχ' ἡ μισανθρώπια, ὅπως λέει ὁ ὄχλος (ἀφοῦ ὑπάρχει ἀγάπη σὺν ἔργα τους) ξηγᾷ πολλά του συμβάντα: — Πῆγε κάποτε μὲ τὴ Μαρία σ' ἓνα μοναστήρι ὅξω ἀπὸ τὴ Γενεύη. Ἐκεῖ κάθε ξένος ὑποχρεώνεται νὰ γράφει κάτω κι ἂν ἀνάμνηση σ' ἐπὶ τούτου βιβλίῳ. Γυρίζοντας τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὁ Σέλλεϋ, γιὰ νὰ γράφει κι αὐτός, καὶ βλέποντας τὴ λιτανεία τῶν κοινοποικῶν κι ἀηδιαστικῶν φράσεων ἄλλων ξένων, παίρνει νευρικὰ τὴν πέννα καὶ γράφει τὸνομά του μὲ τὶς ἀκόλουθες λέξεις ἐλληνικά: « Εἶμι

ψυχικῆς καὶ φυσικῆς ὁμορφίᾳς τῆς. Ὁ Σέλλεϋ, λοιπόν, στὸ διάστημα τῆς λίγης ζωῆς του, εἶχε κι ἄλλα ἐπεισόδια φύσης ἐρωτικῆς· εἶχε τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Γκαῖτε, ποὺ διὰν πλησίαζε γυναῖκες ἀνώτερου τύπου κυριευόταν ἀπὸ παράξενο αἰσθημᾶ φίλιας κ' ἐρωτα μαζί. Καὶ τοῦ συνέβηκε, μάλιστα, ν' ἀγαπηθεῖ ἀπὸ ἀγγλίδα ἀριστοκράτισσα. Στὰ 1814 (εἶχε γνωρίσει τὴ Μαρία) ἡ lady ποὺ εἶπαμε, παντρεμένη, πλούσια καὶ ὁμορφη, τὸν ἀγάπησε μόλις διάβασε τὸ ποίημα του «**Βασίλισσα Μὰρ**» ποὺχε δημοσιευεῖ στὰ 1813. Τέτοιο σφοδρὸ ἐρωτα αἰσιάνθηκε γιὰ τὸν ποιητῆ, ποὺ τὸν βρῆκε καὶ τοῦπε: «**Μ'** ἀρέσ' ἡ ποίησ' σας· εἶμαι ἡ γυναῖκα ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ φίλη σας. Ἀφήνω κάθε τι καὶ ζητῶ νὰ φύγω μαζί σας». Κι ὁ Σέλλεϋ τῆς ἀποκριθῆκε: «**Ἀγαπῶ μὴ καὶ μόνῃ γυναῖκα, ποὺ θὰ μείνῃ δική μου σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ καὶ λέγεται Μαίρη Γκόντβιν**» δὲ μπορῶ ν' ἀνταποκριθῶ στὴν ἀγάπῃ σας· βλέπω τὴ λάμψη τῆς ὅλην, ὅλη τῆς τὴν ὁμορφιά καὶ τὴ γλύκα, μὰ δὲ μπορῶ». Ἔτσι, ἔμεινε πιστὸς στὴ Μαρία. Ἡ lady ὅμως δὲν ἔχασε τὸν ἐρωτα τῆς. Περιοριζόταν νὰ βλέπει τὸν Ποιητῆ,—ἔτσι καὶ ἀπὸ μακρυνά. Ὅπου καὶ ἂν πῆγαινε μὲ τὴ γυναῖκα του, τὸν ἀκολουθοῦσε, στὴν Ἑλβετία καὶ Ἰταλία καὶ κάποια φορὰ στὸν κόλπο τῆς Νάπολης, στὸ Σορρέντο, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ τὸν ζυγώσει καὶ νὰ τοῦ εἰπεῖ: «**Καταλαβαίνω τὴν ἀγάπῃ σας στὴ γυναῖκα σας, καταλαβαίνω τὴν εὐτυχία σας· δὲ θέλω νὰ τὴν ταράξω· μὰ εἰμ' εὐτυχισμένη ποὺ σᾶς βλέπω γιὰ νὰ σᾶς πῶ δι' ἡ δική μου ἀγάπῃ δὲν ἄλλαξε καὶ πῶς μείνατε πάντα γιὰ μένα ὁ Θεὸς τῆς ζωῆς μου**». Σὲ κάμποσον καιρὸ ἀπὸ τὴ συνάντησιν τῆς αὐτῆς μὲ τὸ Σέλλεϋ, ἡ lady πέθανε. (J. Richerin. Conf 1916.)

Στὴν Πίζα κατόπι, ἡ κόμησσα Αἰμιλία Βιβιάνη τοῦ γέννησε τὸ παράξενο αἰσθημᾶ ποὺ ἀνάφερα. Ἐκεῖ ὁ Σέλλεϋ σχετίστηκε μὲ τὸν καθηγητὴ ἀββᾶ Πακκιάνη, ἄνθρωπο ξεδομένο, ποὺ παύτηκε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον γιὰ τὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιον: Κάποια νύχτα συνιρόφεινε μὴ γυναῖκα κοινῇ. Περνοῦσε ἀπὸ μέρος φρουρημένο, καὶ ὁ σκοπὸς τὸν σταμάτησε. Στὸ μεγαλόφωνον ἐρώτημά του, ὁ Πακκιάνη ἀποκρίνεται μεγαλόφωνα: «**Son un uomo pubblico, in una strada pubblica, con una donna pubblica**» (εἰμ' ἓνας ἄνθρωπος δημόσιος, σ' ἓνα δρόμο δημόσιον, μὲ μὴ γυναῖκα δημόσια).— Ὁ καθηγητῆς, λοιπὸν αὐτὸς καλὰ πληροφορημένος γιὰ κάθε σκάνδαλον καὶ μυστικὸ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ τόπου, διηγήθηκε στὸν ποιητῆ τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογένειας Βιβιάνη: Τὰ δυὸ κορίτσια τοῦ κόντε Βιβιάνη, τυραννημέν' ἀπὸ τὴ μητρυνία τους κλείστηκαν σὲ μοναστήρια. Ἡ Αἰμιλία κατὰφυγε στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Ἀννας. Ὁ καθηγητῆς παρακίνησε τὸ Σέλλεϋ, καὶ αὐτὸς, ὑπά-

ψυχικῆς καὶ φυσικῆς ὁμορφιάς της. Ὁ Σέλλεϋ, λοιπόν, σὺν διάστημα τῆς λίγης ζωῆς του, εἶχε καὶ ἄλλα ἐπεισόδια φύσης ἐρωτικῆς· εἶχε τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Γκαίτε, ποὺ διὰν πλησίαζε γυναῖκες ἀνώτερου τύπου κυριευόταν ἀπὸ πάράξενο αἰσθημὰ φιλίας καὶ ἐρωτα μαζί. Καὶ τοῦ συνέβηκε, μάλιστα, ν' ἀγαπηθεῖ ἀπὸ ἀγγλίδα ἀριστοκράτισσα. Στὰ 1814 (εἶχε γνωρίσει τὴ Μαρία) ἡ lady ποὺ εἶπαμε, παντρεμένη, πλούσια καὶ ὁμορφη, τὸν ἀγάπησε μὲν διάβασε τὸ ποίημα του «**Βασίλισσα Μάρ**» ποῦχε δημοσιευεῖ στὰ 1813. Τέτοιο σφοδρὸ ἐρωτα αἰσιάνθηκε γιὰ τὸν ποιητὴ, ποὺ τὸν βόηκε καὶ τοῦπε: «**Μ'** ἀρέσ' ἡ ποίησις σας· εἶμαι ἡ γυναῖκα ποὺ πρέπει νὰ γίνῃ φίλη σας. Ἀφήνω κάθε τι καὶ ζητῶ νὰ φύγω μαζί σας». Καὶ ὁ Σέλλεϋ τῆς ἀποκρίθηκε: «**Ἀγαπῶ μὴ καὶ μόνῃ γυναῖκα, ποὺ θὰ μείνῃ δική μου σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ καὶ λέγεται Μαίρη Γκόντβιν** δὲ μπορῶ ν' ἀνταποκριθῶ στὴν ἀγάπῃ σας· βλέπω τὴ λάμψη τῆς ὀλην, ὀλη τῆς τὴν ὁμορφιά καὶ τὴ γλύκα, μὰ δὲ μπορῶ». Ἔτσι, ἔμεινε πιστὸς στὴ Μαρία. Ἡ lady ὅμως δὲν ἔβγαλε τὸν ἐρωτα της. Περιοριζόταν νὰ βλέπει τὸν Ποιητὴ,—ἔτσι καὶ ἀπὸ μακρυνά. Ὅπου καὶ ἂν πῆγαινε μὲ τὴν γυναῖκα του, τὸν ἀκολουθοῦσε, στὴν Ἑλβετία καὶ Ἰταλία· καὶ κάποια φορὰ στὸν κόλπο τῆς Νάπολης, στὸ Σορρέντο, βόηκε τὴν εὐκαιρία νὰ τὸν ζυγώσει καὶ νὰ τοῦ εἰπεῖ: «**Καταλαβαίνω τὴν ἀγάπῃ σας στὴν γυναῖκα σας, καταλαβαίνω τὴν εὐτυχία σας**· δὲ θέλω νὰ τὴν ταράξω· μὰ εἰμ' εὐτυχισμένη ποὺ σᾶς βλέπω γιὰ νὰ σᾶς πῶ δι' ἡ δική μου ἀγάπῃ δὲν ἄλλαξε καὶ πῶς μέναιτε πάντα γιὰ μένα ὁ Θεὸς τῆς ζωῆς μου». Σὲ κάμποσον καιρὸ ἀπὸ τὴ συνάντησιν τῆς αὐτῆς μὲ τὸ Σέλλεϋ, ἡ lady πέθανε. (J. Richerin. Conf 1916.)

Στὴν Πίζα κατοίτοι, ἡ κόμησσαν Αἰμιλία Βιβιάνη τοῦ γέννησε τὸ παράξενο αἰσθημὰ ποὺ ἀνάφερα. Ἐκεῖ ὁ Σέλλεϋ σχετίστηκε μὲ τὸν καθηγητὴ ἀββᾶ Πακκιάνη, ἄνθρωπο ξεδομένο, ποὺ παύτηκε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον γιὰ τὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιον: Κάποια νύχτα συντρόφεινε μὴ γυναῖκα κοινῇ. Περνοῦσε ἀπὸ μέρος φρουρημένο, καὶ ὁ σκοπὸς τὸν σταμάτησε. Στὸ μεγαλόφωνον ἐρώτημά του, ὁ Πακκιάνη ἀποκρίνεται μεγαλόφωνα: «**Son un uomo pubblico, in una strada pubblica, con una donna pubblica**» (εἰμ' ἓνας ἄνθρωπος δημόσιος, σ' ἓνα δρόμον δημόσιον, μὲ μὴ γυναῖκα δημόσια).— Ὁ καθηγητὴς, λοιπὸν αὐτὸς καλὰ πληροφορημένος γιὰ κάθε σκάνδαλον καὶ μυστικὸν τῶν οἰκογενειῶν τοῦ τόπου, διηγήθηκε στὸν ποιητὴ τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογένειας Βιβιάνη: Τὰ δυὸ κορίτσια τοῦ κόντε Βιβιάνη, τυραννημέν' ἀπὸ τὴ μητρικὴν τους κλειστήτηκαν σὲ μοναστήρια. Ἡ Αἰμιλία κατάφυγε στὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Ἀννας. Ὁ καθηγητὴς παρακίνησε τὸ Σέλλεϋ, καὶ αὐτὸς, ἐπὶ

στοιχείου, ξεράζεται αντικειμενικά. Κι όμως δε μπορεί να ξεφύγει δόλο-
τελ' απ' το καθρέφτισμα του «ανθρωπιστικού ιδανικού» πού οε κάθε
βήμα του τόν ακολουθεί. Ύψος, δύναμη, αλήθεια, σοφία και τέχνη, μὲ
παντού και πάντοτε κι ὁ ἄνθρωπος και τὸ ἰδανικό του.

Τὸν ἴδιο χρόνο γράφτηκε και τὸ ἀριστούργημά του: ὁ «**Προμηθεὺς
Ἀνόμενος**» (Prometheus Unbound). Γιὰ τὸ αἰσχύλειο αὐτὸ ἔργο, γι'
ἄλλα ποιήματά του, και γιὰ τὴ σκεπὴ τοῦ οἰκοδομήματός του — τὴν
«**Ἑλλάδα**» (Hellas) — τὸ λυρικό αὐτὸ δράμα ποῦγραψε τὸ φθινόπωρο
τοῦ 1821 κι ἀφιέρωσε στὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο — θὰ μιλήσω,
καθὼς και γιὰ ὅλο τὸ ἔργο του, στὸ Β'. Βιβλίο τῆς μελέτης αὐτῆς.

Τὼρ' ὡς παρακολουθήσουμε τὴν ἐπόλοιτη ζωὴ του στὴν Πίζα.

Ἡ ζωὴ τοῦ Ποιητῆ στὴν πόλη αὐτὴ δὲν εἶταν πιά μοναχική. Κάθε
βράδι μετρημένοι φίλοι ἐρχόνταν σπιτί του και πέραναν λίγες ὥρες μ'
αὐτὸν και τὴ γυναίκα του. Ὁ κύκλος αὐτὸς εἶχε τώρα: τὸ Γουίλλιαμς
και τὴ γυναίκα του Ἰωάννα, τὸν περίφημο αὐτοσχεδιαστὴ Σκυτζίτι, τὸν
Ἔντιοαρντ Τρελὼνεν, τὸ Λόρδο Μπάϊρον, και τὸν Ἀλέξανδρο Μαυρο-
κορδάτο. Ἡ Ἰωάννα, πὺν διακρινόταν γιὰ τὸ μουσικό της ταλέντο,
ἔκανε ἀπολαυστικές τις οἰκογενειακὲς αὐτὲς βραδιές, τις κλεισμένες σιὸ
πλαίσιο τῆς ἀγάπης, τῆς εὐκρίνειας και τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὴν ὁ
Σέλλεϋ αἰσθανόταν ὅ,τι και γιὰ τὴν Αἰμιλία Βιβιάνη. Ὁ Σκυτζίτι εἶχε τα-
λέντο ν' αὐτοσχεδιάζει ποιήματα· σὺς συναναστροφὲς αὐτὲς αὐτοσχεδιάζε
κ' ἐνθουσίαζε τὸν Ποιητὴ, ποῦγραψε μάλιστα και σχετικὴ μελέτη σὲ
κάποιο ἰταλικὸ περιοδικό. Ὁ Μπάϊρον εἶναι γνωστὸ πὼς φερόταν σὺς
συναναστροφὲς: εἶταν σιωπηλός· ἀλλὰ, μὲ κι ἔρχιζε νὰ μιλεῖ, ὁ ἐνθου-
σιασμὸς ἀνάβρυζε ἀπ' τὰ χεῖλη του, ἡ ψυχὴ του καθρεφτιζόταν σὲ
μάτια του, συνέπαιρνε ὅσους τὸν ἀκουγαν κι ἀδελφιά του τοὺς ἔφερνε
στοὺς πεσιμωτικὸς ἥσκιους τῆς λύπης πὺν τὸν πλημμυροῦσε, γιὰ νὰ
ξαναπέσει στὴν πρώτη του σιωπῇ. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος πὺν
ζήτησε τὴ γνωριμία τοῦ Ποιητῆ γιὰ πολιτικὸς λόγους (ἡ Ποίηση εἶταν
ἡ κυριώτερη δύναμη, πὺν κερδίστηκε μ' αὐτὴ ἡ συμπάθεια τῆς Εὐρώ-
πης γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκλάβας Ἑλλάδας) δέθηκε, σὺς συναναστροφὲς
αὐτὲς, μαζί του στενότερα· Σὺς ψυχὲς τῶν δυὸ ἀντρῶν γεννήθηκε,
σιγά-σιγά, αἶσθημα θερμῆς φιλίας. Παίζοντας σκάκι κάθε βράδι, μι-
λοῦσαν μ' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ποῦχε ἀρχίσει νὰ σπάει τις
ἀλυσίδες της. Σὺς ὀμιλίες αὐτὲς ἔπαιρνε μέρος κι ὁ Μπάϊρον. Ἔτσι τοῦ
γγανιώθηκε ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν Ἑλλάδα, πὺν ὁ Σέλλεϋ, ὅπως εἶπα,
τὴν ἔλεγε «ἀγία γῆ τῆς καρδιάς και τοῦ πνεύματός του». Τὴν ἀνάστασή
της τὴν παρεδέχονταν γιὰ προοίμιο τῆς ἀνάστασης τοῦ Ἀνθρώπου

στοιχείον, ἐργάζεται ἀντικειμενικά. Κι ὅμως δὲ μπορεῖ νὰ ξεφύγει δόλο-
τελ' ἀπ' τὸ καθρέφτισμα τοῦ «ἀνθρωπιστικοῦ ἰδανικοῦ» ποὺ οὐ καθε
βῆμα του τὸν ἀκολουθεῖ. Ὑψος, δύναμη, ἀλήθεια, σοφία καὶ τέχνη, μὰ
παντοῦ καὶ πάντοτε κι ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἰδανικόν του.

Τὸν ἴδιον χρόνον γράφτηκε καὶ τὸ ἀριστοῦργημά του· ὁ «**Προμηθεὺς
Ἀνόμενος**» (Prometheus Unbound). Γιὰ τὸ αἰσχύλειο αὐτοῦ ἔργο, γι'
ἄλλα ποιήματά του, καὶ γιὰ τὴ σκεπὴ τοῦ οἰκοδομήματός του — τὴν
«**Ἑλλάδα**» (Hellas) — τὸ λυρικό αὐτοῦ δράμα ποῦ γράφηκε τὸ φθινόπωρο
τοῦ 1821 κι ἀφιέρωσε στὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο — θὰ μιλήσω,
καθὼς καὶ γιὰ ὅλο τὸ ἔργο του, στὸ Β'. Βιβλίο τῆς μελέτης αὐτῆς.

Τὴν ὥρ' ἃς παρακολουθήσουμε τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ του στὴν Πίζα.

Ἡ ζωὴ τοῦ Ποιητῆ στὴν πόλιν αὐτὴ δὲν εἶταν πὰρ μοναχική. Κάθε
βράδι μετρημένοι φίλοι ἐρχόνταν σπιτι τοῦ καὶ πέρασαν λίγες ὥρες μ'
αὐτὸν καὶ τὴ γυναῖκα του. Ὁ κύκλος αὐτὸς εἶχε τώρα· τὸ Γουίλλιαμς
καὶ τὴ γυναῖκα του Ἰωάννα, τὸν περίφημο αὐτοσχεδιαστὴ Σκριτζι, τὸν
Ἐπιτοναγι Τρελώνεϋ, τὸ Λόρδο Μπάϊρον, καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Μαυρο-
κορδάτο. Ἡ Ἰωάννα, ποὺ διακρινόταν γιὰ τὸ μουσικό της ταλέντο,
ἔκανε ἀπολαυστικὲς τὶς οἰκογενειακὲς αὐτὲς βραδιές, τὶς κλεισμένες σὲ
πλαίσιο τῆς ἀγάπης, τῆς εὐλογίας καὶ τῆς ἀλήθειας. Γι' αὐτὴν ὁ
Σέλλεϋ αἰσθανόταν β.ι καὶ γιὰ τὴν Αἰμιλία Βιβιάνη. Ὁ Σκριτζι εἶχε τα-
λέντο ν' αὐτοσχεδιάζει ποιήματα· σὲ συναναστροφὲς αὐτὲς αὐτοσχεδίαζε
κ' ἐνθουσίαζε τὸν Ποιητὴ, ποῦ γράφει μάλιστα καὶ σχετικὴ μελέτη σὲ
κάποιο ἰταλικὸ περιοδικό. Ὁ Μπάϊρον εἶναι γνωστὸ πῶς φερόταν σὲ
συναναστροφές· εἶταν οἰωπηλὸς ἄλλὰ, μὰ κι ἔρχετο νὰ μιλεῖ, ὁ ἐνθου-
σιασμός ἀνάβρυζε ἀπ' τὰ χεῖλη του, ἡ ψυχὴ του καθρεφιζόταν στὰ
μάτια του, συνέπαιρνε ὅσους τὸν ἄκουγαν κι ἀθέλητά του τοὺς ἔφερνε
στοὺς πεσιμιστικὸς ἥσκιους τῆς λύπης ποὺ τὸν πλημμυροῦσε, γιὰ νὰ
ξαναπέσει στὴν πρώτη του οἰωπὴ. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ποὺ
ζήτησε τὴ γνωριμία τοῦ Ποιητῆ γιὰ πολιτικὸς λόγους (ἡ Ποίηση εἶναι
ἡ κυριώτερη δύναμη, ποὺ κερδίστηκε μ' αὐτὴ ἡ συμπάθεια τῆς Ἐθνώ-
πης γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς οὐράς τῆς Ἑλλάδας) δέθηκε, σὲ συναναστροφές
αὐτὲς, μαζί του στενότερα· Στὶς ψυχὲς τῶν δυὸ ἀντρῶν γεννήθηκε,
σιγά-σιγά, αἰσθημα θερμῆς φιλίας. Παίζοντας σκάκι κάθε βράδι, μι-
λοῦσαν μ' ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν Ἑλλάδα ποῦχε ἀρχίσει νὰ σπάζει τὶς
ἀλυσίδες τῆς. Στὶς ὁμιλίες αὐτὲς ἔπαιρνε μέρος κι ὁ Μπάϊρον. Ἐστὶ τοῦ
γιγαντώθηκε ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ποὺ ὁ Σέλλεϋ, ὅπως εἶπα,
τὴν ἔλεγε «ἀγία γῆ τῆς καρδιάς καὶ τοῦ πνεύματός του». Τὴν ἀνάστασή
τῆς τὴν παραδέχονταν γιὰ προοίμιο τῆς ἀνάστασης τοῦ Ἀνθρώπου

τὸ πραγματικὰ τελευταῖο του (ὁ θάνατος τ' ἄφησε ἀτέλειωτο) εἶν' ὁ «Θρίαμβος τῆς Ζωῆς». (The triumph of Life.)

Ὁ Ἐντουαρντ Τρελῶνεϋ μῆκε τελευταῖος στὸν οἰκογενειακὸ κύκλο τοῦ ποιητῆ. Ὑπάρχει μὲν περιγραφή του, γιομάτη χάρη, γιὰ τὴν πρώτη συνάντησή του μὲ τὸ Σέλλεϋ. Τὸν βοήκε νὰ μεταφράζει τὸν «Magico prodigios» τοῦ Κάλντερον. Σιγὰ-σιγὰ, ἔγινε ἀπαράιτητος στὴν οἰκογένεια τοῦ ποιητῆ, κι αὐτὸς τοῦ ὑπόδειξε νὰ ναυπηγήσει τὰ μικρὰ γιῶτ, πὺν ὁ Μπάιρον βάφτισε Νιδν-Ζουάν, κι ὁ Σέλλεϋ κατόπιν Ἀριελ, ἀπὸ τὸ συνώνυμο πνεῦμα τῆς «Τρικυμίας» τοῦ Σαίπηρ, πὺν τοῦ ἄρσεε ν' ἀπαγγέλλει τοὺς τρεῖς στίχους τῆς :

Nothing of him that doth fade,
But doth suffer a sea-change
into something rich and strange. («Tempest» act I)

Δηλαδή :

Τίποτ' ἀπ' αὐτὸν δὲ σβύσθη·
Μὲς στὸ κύμα πὺν βυθίσθη
Κάτι ἐγίνη θαυμαστό.

Ἡ, κατὰ τὴ μετάφραση τοῦ Πολυλά :

Κάθε φθαρτὸ τῆς φύσης του,
Μέσα στὸ κύμα παίρνει
Ξένη μορφὴ πολύτιμη.

Ἔτσι κυλοῦσε ἡ ζωὴ στὴν Πίζα. Ὡραῖα αἰσθήματα, ὥραῖες μορφές, ὥραῖα ἔργα. Ἡ ὁμορφιὰ ξάπλωνε τὸν οὐρανὸ τῆς πάνω ἀπ' τ' ἀθάνατο αὐτὸ σύμπλεγμα, πὺν αὐτὴ καὶ μόνη πύργωνε ἐνάντια σὲ κάθε χαμηλὴ καὶ στενὴ διάθεση πὺν γεννάει τὴ δυστυχία.

Ἡ οἰκογένεια, τῶρα, ἐτοιμάζεται νὰ φύγει ἀπ' τὴν Πίζα, πὺν δὲ βρισκεται μακριὰ ἀπ' τὴ θάλασσα τῆς Γένουας, γιὰ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὸ παλιὸ ἱησουϊτικὸ μοναστήρι πὺν θάρχει στὴν ἀκρογιαλιά τῆς. Τὸ μοναστήρι αὐτό, μεγάλο κι ἀψιδωτὸ χτίριο, μὲ πλατὺ δῶμα πρὸς τὴ θάλασσα, διάλεξε ὁ Σέλλεϋ γιὰ θερινὴ διαμονή.

Μὰ πρὶν τὸν ἀκολουθήσουμε στὴν κατοικίαν αὐτὴ, πὺν εἶταν κ' ἡ τελευταία του, ἅς ἀναφέρουμε δυὸ γεγονότα πὺν τὸν ζωογραφίζουν ζωντανότερα, —τὸ ἓνα ὡς ἐραστὴ τῆς ἐλευθερίας, ἡ, καλλιτέρα, ἐχθρὸς τῆς τυραννίας, καὶ τὸ ἄλλο ὡς ὀνειροπόλο τῆς ἀνθρωπιστικῆς μεσ' ἀπ' τὴν ἑλληνικὴν, ἰδέας, πὺν δὲ συχωροῦσε καὶ τὴν παραμικρὴν ἀσκήμια σ' αὐτὴ.

Στὴ Λούκα (μικρὴ πόλη ὅχι μακριὰ ἀπ' τὴν Πίζα) καταδικάστηκε

κάποιος, γιὰ ἱεροσουλία, νὰ καεῖ. Ὁ Σέλλεϋ ἀμέσως μαζεύει ὄλους τοὺς φίλους του, καὶ τὸν Μπάϊρον μαζί, καὶ τοὺς κάνει τὴν πρόταση νὰ λευτερώσουν τὸ θῦμα μ' ἐνοπλὴ βία. Ὁ Μπάϊρον ἀντιστάθηκε στὴν πρόταση αὐτὴ κ' ἐπόδειξε πὺς θάταν πιδ ἀποτελεσματικὸ νὰ στείλουν ὑπόμνημα σὺς ἀρχὲς τοῦ τόπου. Ὁ Σέλλεϋ πείστηκε. Ἐγραψαν, λοιπόν, σὺ λόρδο Γκίλφορντ, πρεσβευτὴ τῆς Ἀγγλίας στὴ Φλωρεντία, κ' ἐστειλαν καὶ σχετικὸ ὑπόμνημα σὺ μέγα δοῦκα. Ἔτσι, κατάφεραν νὰ μετριαστῇ ἡ ποινὴ σὲ ἱσόβια δεσμὰ.—Τὸ δεῦτερο τώρα :

Εἶχε μάθει πὺς σὺ Διβόρνο (νοιοδυτικὰ ἀπ' τὴν Πίζα) εἶχε ἀράξει κάποιο καρὰβι ἑλληνικόν. Κάθε τί πὺν σχετιζόταν μὲ τὴν Ἑλλάδα, τὸν ἐμάγευε. Ἀμέσως, λοιπόν, μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς φίλους του, κατεβαίνει καὶ πάει σὺ καρὰβι. Σὺ κατάστρωμα, βρῖσκει τὸν πλοίαρχο (καπετὰν Ζαρίτας τ' ὄνομά του) ἀνάμεσα σὺ πλήρωμά του. Ἐτραγαν, ἔπιναν, χειρονομοῦσαν, φώναζαν, ἀπαράλλαχτα ὅπως κ' οἱ ἄγριοι. Σὺ θέαμ' αὐτὸ ἀπογοήτευη κυρίως τὸ Σέλλεϋ. Ὁ φίλος του τὸν ρωτᾷ ἂν βρῖσκει στοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τίποτα πὺν νὰ τοῦ θυμίζει τὸν ἑλληνισμό; καὶ ὁ Ποιητὴς ἀπαντᾷ μὲ τὸ πικρὸ καλαμποῦρι: «Μοῦ θυμίζουν» εἶπε «Hellenism hell!» (Hell ἀγγλικά θὰ πᾶι κόλαση). Ὁ καπετὰν Ζαρίτας περιποιήθηκε τοὺς δυὸ ξένους στὴν καμπίνα του. Τοὺς ἔδωκε καφὲ καὶ καπνόν. Ἡ κουβέρτα του ὅμως εἶταν μὲ ἀτέλειωτὴ καταφορά ἐνάντια στοὺς πολέμους, μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸ «τοῦ χαλοῦσαν τὶς δουλιές του»! Χλωμός τότε ἀπὸ θυμὸ καὶ ἀπογοήτευη ὁ Σέλλεϋ, σέρνει ἀπότομα τὸ φίλο του λέγοντάς του: «Πᾶμε-πᾶμε! ἔδῳ δὲν ὑπάρχει οὔτε σταλιά ἀπὸ αἷμα ἑλληνικόν. Αὐτοί, βέβαια, δὲν εἶναι κῆνοι πὺν. θὰ ζωντανέψουν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴ φωτιὰ τὸ ἐμπόριο τοὺς ἔσβησε τὶς καρδιές». Ὁ κ. Π. Δρακούλης (ἔγραψε σύντομα, ἀλλὰ ζωντανὰ γιὰ τὸν ποιητὴ πρὸ ἀρχαιῶν χρόνων) συμπεραίνει: «Τί εὐτυχία πὺν δὲν εἶδε τὸν καπετὰν Ζαρίτα πρὶν γράψει τὴν «Ἑλλάδα» του!» Καὶ δὲν ἔχει ἄδικο: Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ ἑλληνικὸς πατριωτισμός, ἀνάγκη ἐλευθερίας, εἶταν θρησκεία, κ' ἡ θρησκεία αὐτὴ, καθὼς κάθε ἄλλη, εἶχε τοὺς ἀπίστους της, πὺν ἔτυχε νὰ βρεθοῦν μονάρχαι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδας μπροστὰ σὺν πιδ θερμὸ ὑπερασπιστὴ τῆς ἐλευθερίας της μὲ τὸν τρόπο πὺν βρέθηκαν! Πολὺν δέκια, λοιπόν: Ὑστερ' ἀπὸ τὸ ἐπεισόδιο αὐτό, ποῖς ξέρει ἂν θάβγαине ἡ «Ἑλλάδα»; Γιατὶ ἡ ἐντύπωση ἀπὸνα πρᾶμα μεγαλώνει ἡ σβήνει τὴ δημιουργικὴ διάθεση γι' αὐτό.

Καὶ τὴν ὥρ' ἃς πᾶμε στὴ θάλασσα τῆς Γένουας, στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ κόλπου τῆς Σπείτιας, καὶ σὺ ἰησουϊτικὸ μοναστήρι, πὺν ξαγνίστηκε ἀπ' τὴ στιγμή ποῦπεσε πάνω του ὁ ἥσκιος τοῦ ὑπέροχου ποιητῆ.

Τὸ ἄσπρο μεσαιωνικὸ χίτριο, ποῦχε διαλέξει ὁ Σέλλεϋ γιὰ σπίτι του, βρίσκεται ἀνάμεσα στίς δυὸ μικρὲς πόλεις Zerici καὶ S. Terenzo, καὶ λέγεται Casa Magni.

Πίσω του κατὰφντος λόφος, δεξιὰ του οἱ κορφὲς τῶν Τοσκανικῶν βουνῶν, μπροστὰ του ὁ μαγικὸς ὄρμος μὲ τ' ὀμαλὸ ἀκρογιάλι ὅπου τὸ κῦμα ἀπαλοφλοίσβητο ἢ ταραγμένο ἀπὸ τὸ δυτικὸν ἄνεμο, ποὺ τραγούδησεν ὁ Ποιητὴς («Ode to the west wind»), φέρνει στὴν Ἰταλικὴ γῇ τὸ χαιρετισμὸ τῆς ἀπέναντι ὁμορφῆς Νικαιας.

Μαγευτικώτερο καταφύγιο δὲν εἶταν εὐκόλο νὰ βρεθῇ γιὰ τ' ὠραῖο καὶ ψηλὸ πνεῦμα ποὺ παρηγόρησε τὴν ἀνθρώπινη δυστυχία, γιὰ τὴ λεπτὴ καὶ γιομάτῃ εὐαισθησία, ἀγάπη καὶ ἁρμονία ἑπαρξῇ τοῦ Ποιητῆ τοῦ «Προμηθεΐα», τῆς «Ἑλλάδας» καὶ τοῦ «Θρίαμβου τῆς Ζωῆς». Χωμένος μέσα στὴν πλούσια βλάστηση, στίς ἀχτές, στὰ φαράγγια, στὰ χρώματα καὶ τοὺς ἤχους τῆς μαγικῆς αὐτῆς φύσης ἀνάμεσα, ἀπόδωσε σὰ ζωγράφος καὶ σὰ μουσικὸς τῇ γύρω του ὁμορφίᾳ καὶ στήριξε πάνω τῇ μεγάλῳπνευστῇ σύλληψι τοῦ τελευταίου αὐτοῦ μὲ τὴ δαρτικὴ στροφή ἔργου, ποὺ διάκοψε, ὅπως εἶπα, ὁ θάνατος.

Στὸ τελευταῖο του αὐτὸ σπίτι ὁ Ποιητὴς εἶχε συντροφους τὴ γυναῖκα του τὴ Μαρία, τὸν Γουίλλιαμ μὲ τὴ γυναῖκα του τὴν Ἰωάννα, καὶ τὸν Τρελώνεϋ. Ὁ Μπάϊφον κατοικοῦσε σὲ ἰδιαιτέρῃ ἑπαυλὴ κοντὰ στὴν Πίζα, ὁ δὲ Χούντ εἶχεν ἐρθεῖ τὸν τελευταῖο αὐτὸ καιρὸ στὸ Λιβόρνο γιὰ ν' ἀνταμωθῇ μὲ τὸ Σέλλεϋ. Τρόφιμα ἔπρεπε νὰ φέρουν ἀπὸ ἀρκετὴ ἀπόστασιν ἄλλὰ τὸ σπίτι τοῦ Ποιητῆ ἐφωδιδόσθηκε σὲ λίγο, γιὰ πολὺν καιρὸ, μ' ὅλα τὰναγκαῖα. Οἱ κάτοικοι τοῦ γύρω τόπου εἶταν μισάγγροι, κ' ἡ καινούρια αὐτὴ κοινότητα σὰν ἀποστολικὴ ἀνάμεσά τους. Οἱ δυὸ πόλοι τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Κι ἄρχισε ἡ ζωὴ, ἡ πιδὸ ὁμορφῆς, ἡ πιδὸ γαλήνια, σὰν τελευταῖα ποὺ εἶταν, ζωὴ τοῦ μεγάλου Ποιητῆ.

Στὴν Casa Magni ἔφτιασε σὲ λίγο κι ὁ «Ἀριελ», τὸ μοιραῖο πλοῖο (κομποτεχνήμα τοῦ ναυπηγοῦ Ρόμππερτς), μὲ τὸ εὐκολοκυβέρνητο σκάφος του στεφανωμένο ἀπὸ τὰ λευκά του πανιά. Τοῦτο εἶταν τὸ ρεκόρ τῆς χαρᾶς τῶν ὥραίων Ἑρημιτῶν, ποὺ θὰ μπορούσαν τώρα ν' ἀνακατενοῦν μὲ τὸ ἀγαπημένο στοιχεῖο καὶ νὰ τρέξουν στίς μακρονῆς του ἀκρογιαλίας. Δὲν ἔλειπε πιδὸ τίποτ' ἀπὸ τὴν Casa Magni. Κάθε βράδι, στὴν ταράτσα τῆς, ἢ διαλεχτὴ συντροφιά πνευοῦσε ὥρες ἀξέχαστες, εὐγενικῆς, ἢ μὲ τὴ μουσικὴ (τὴν κιθάρα τῆς Ἰωάννας) ἢ μὲ τὴν κουβέντα κάτω ἀπὸ τῷστρο τὰ λαμπρὰ τῆς Ἰταλίας καὶ μὲς στὴν ἁρμονικὴ σιωπὴ τῆς ἐρημικῆς ἐκείνης φύσης. Ψυχὴ καὶ ζωὴ τους ἔφτιαγαν ἐν' ἁρμονικὸ σύνολο. Κάθε τι ποὺ μπορεῖ νὰ πιθυμῇσει ὁ

ἄνθρωπος, εἶταν ἐκεῖ μέσα, στήν κοιλότητα τοῦ Ἰοσκανικοῦ γυαλοῦ, στήν τελειότερή του μορφή: νοῦς, πνεῦμα, αἶσθημα, ἐργασία γιά τοὺς ἄλλους, χρῆμα, ὁμορφιά καὶ δύναμη γιά τὴν ἀντίληψη καὶ τὴν πραγματοποίηση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθινοῦ,—ἡθικὴ καὶ ὕλική ἀιδάρκεια—ἡ δυνατή, δηλαδή, εὐτυχία τῆς γῆς. Ἡ κοσμικὴ πλήξη, τὰ χαμηλὰ πάθη τοῦ πλήθους, ὁ φθόρος, ἡ συκοφαντία, κάθε λογῆς μικρότητα, δὲν ἔφταναν στὸ μοναχικὸν ἐκεῖνο παρᾶδεισο· μὰ κι ἂν γινόταν αὐτὸ καμιά φορὰ, ἡ ἀδιαφορία γιά τὴν κατηγορία ἢ τὸν ἐπαινο, γιά τὸ φθόρο ἢ γιά τὴν κολακεία, ἔδιωχνε κάθε ἥσικο ἀπὸ τὰ φωτερὰ μάτια τοῦ Ποιητῆ, ποὺ καμιά ἐναντιότητα δὲ μπορούσε νὰ βγάλει ἀπὸ τὸ μεγάλο του προορισμό. Οἱ διάφοροι τύποι τοῦ Μίλμαν (τῶνομα τοῦ πιὸ αἰσχροῦ ἀπὸ τοὺς φιλολογικοὺς κατηγοροῦς του) ἐνῶ ἐξαγριώναν τὸν Μπάιρον, αὐτὸν τὸν πλημμύριζαν μὲ τὴν περίφημη ἐκείνη περιφρόνηση, ποῦναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀληθινῆς δύναμης. Ὁ μόνος ἥσικος κ' ἡ μόνη φοβέρα ποὺ περνοῦσαν πάνω ἀπ' τὴ βλογημένη ἐκείνην ὁδὸν, εἶταν οἱ φτεροῦγες τοῦ ἀνίκητου νόμου τῆς φθορᾶς, ἡ σκῆψη, πῶς ὅλα ἔχουν ἓνα τέλος· ἀλλὰ ποῖο τέλος; ὁ θάνατος δὲν εἶχε σκορπίσει, σὰν ἄχνα πρωϊνῇ, μπρὸς στὸ φλογοβόλο καὶ ζωοδότην ἥλιο τοῦ πνεύματος τοῦ Σέλλεϋ; Ἢ μὴ σιγμῇ, ποῦναι γιά τοὺς ἀνθρώπους τὸ ὄριο τὸ μικρὸ τῆς ὑπαρξῆς τους, εἶταν ἐδῶ ἡ αἰωνιότητα ὅλη. Ἐρως, ἀγάπη, πνεῦμα, ἐλευθερία, εὐγενεῖς θλίψεις γιά τὴ θλίψη τῶν ἄλλων καὶ χαρὲς εὐγενεῖς, μὲ τὴν ἐργασία γιά τὸ λιγότεμα τῆς νύχτας τοῦ Κόσμου—νὰ ἡ ψυχὴ τῆς Casa Magni!

i wish no living thing to suffer pain (Prom. Unbound)

Δὲ θέλω πλάσμα ζωντανὸ ποὺ νὰ πονάει

Εἶταν ἡ μεγάλη δέηση ποὺ ἀνάβρυνζε, σὲ γάρφαγο νερό, ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ γιγάντιου ἐκείνου πνεύματος, ποῦ, πρὶν ζωγραφίσω τίς στερνές του δραματικὲς καὶ μεγαλόπρεπες ὥρες, θέλω νὰ συμπληρώσω τὴν ἡθικὴ καὶ φυσικὴ του μορφή.

Ὁ Σέλλεϋ σὶὰ 1822 εἶταν τριάντα χρονῶν. Τὸ ἰοσκανικὸ κλῆμα εἶχε καλλιετέρει τὴ σαλεμένη ὄγεια του. Τὸ πρόσωπο του εἶχε φνιάξει τὴν παιδιάστικη ἐκφραση, ποὺ βλέπει κανεὶς στήν εἰκόνα του, κ' εἶταν ὁ πιστὸς καθρέφτης τῶν πολυσύνθετων αἰσθημάτων καὶ στοχασμῶν τῆς ψυχῆς του. Λεπτοκαμωμένος, ἀχραντος σὰν κορίτσι, ἔκανε σ' ὅσους τὸν πρωτογνωρίζαν ἐντύπωση μικροῦ παιδιοῦ· εἶταν ὅμως ἐξαιρετικὰ δυνατὸς ἄντρας, εἶχε θέληση ποῦ, μόνο σιδερένια ἂν τὴν ποῦμε, μπορούμε νὰ δώσουμε τὴν ἰδέα της. Μάγευε, κυρίεψε καθένα ποὺ τὸν πλησίαζε.

Αιχμαλωτίζει και κοιμοῦσε σὲ τέτοιο σημεῖο τὲς θελήσεις αὐτῶν ποὺ τὸν συναναστρέφονταν, ποὺ ὅλοι τὸν αἰσθάνονταν γιὰ κυρίαρχο. Κι ὅμως δὲν εἶχε τὴν ἀποτομότητα γιὰ ὄπλο του, μήτε τὸ δεσποτικὸ λόγο, μήτε τὴν προσβλητικὴ γιὰ τὴ φιλαντία τοῦ ἄλλου ἔκφραση, μὰ τὴν ἀπλότητα, τὴ γενναιοφροσύνη, τὴν ψυχικὴ εὐρυχωρία τέτοια, πρὶν τὸ μυστήριον τῆς ὑποταγῆς τῶν ἄλλων μόνο ἀπὸ τὸ ξάφνημα καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ τοὺς γεννοῦσε ἢ εὐρυχωρία αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ. Ἐδινε θάρρος, παρηγοροῦσε κ' ἐπειθε· δὲ φόβιζε καὶ δὲν ἀνάγκαζε. Ὑπόμεινε κι ἄκουε κάθε γνώμη, κάθε πεποίθηση. Μ' ἓνα λόγο, εἶταν ἡ ἄλλη ἄκρη τοῦ Μπαίρον. Μὰ δὲ βρισκότανε λοιπὸν κακία σὲ πλάσμι αὐτό; κατένα ἄσκημο φανέρωμα δυσσεβείας ἀπὸ τοὺς ἄλλους; Φυσικὸ τὸ ρῶτημα· κ' ἡ ἀπάντηση ἀπόλυτη: ποτέ! Δυσσεβεῖς, βέβαια, βρισκονται πάντοτε, καὶ τόσο πιδ πολλές καὶ πιδ μεγάλες ὅσο κ' ἡ ψυχὴ ποὺ τὲς κλείνει εἰν' ἀνώτερη καὶ καθολικώτερη· μὰ ὅχι ὅμως κ' ἔχτρες παθάρεις, οὔτε μοχθηρίες, οὔτε ἐκδικήσεις, κι ἄλλες τέτοιες γάγγραινες—αὐτὰ δὲ βρισκονταν στὴν ὥραία καὶ δυνατὴ ψυχὴ τοῦ Ποιητῆ.—Κυριεύονταν αἰφνίδια ἀπὸ ἀναίτιες ἀντιπάθειες καὶ συμπάθειες γιὰ μερικὰ πρόσωπα. Τέτοια ἀντιπάθεια αἰσθάνονταν γιὰ ἓν' ἀπ' αὐτὰ ποὺ τὸν πλησίαζαν, ἀπὸ τὰ πάρα ἔξω. Μιὰ μέρα, τὸ βλέπει νῶρχειται ἀντίθετα, στὸν ἴδιον ἀγροτικὸ δρόμο ποὺ πήγαινε κι αὐτός. Ἐπρεπε νὰ τ' ἀποφύγει, Μὰ πῶς; Ἀρσενελλίζει ἀμέσως ἓνα φράχτη δίπλα του, καὶ πέφτει ταμπρούμουντα ἀπὸ ἑἴλλο μέρος. Ἐκεῖ, θέριζαν λίγες γυναῖκες, ποὺ, μόλις τὸν εἶδαν νὰ πέφτει, νόμισαν πῶς κάτι ἔπαθε κ' ἔτρεξαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Μὰ ὁ Σέλλεϋ, γιὰ νὰ μὴ σύρει τὴν προσοχὴ τοῦ προσώπου ποὺ περνοῦσε μὲ τὸ μάζωμα τῶν γυναικῶν, τοὺς φωνάζει: «Φευγάτε! δὲ βλέπετε αὐτὸν ἐκεῖ ποδρχειται; εἶναι δημόσιος εἰσπράχτορας!» Οἱ γυναῖκες σκορπίστηκαν ἀμέσως τρομαγμένες (φαίνεται πῶς εἶταν γὰρ μεγάλη τάξη μὲ τὸ Ταμεῖο τοῦ τόπου τους!) κ' ἔτσι γλύτωσε ὁ Γοιητὴς ἀπὸ τὸ ἀνυπόφορο συναπάντημα. Ὅμοια ἀντιπάθεια τοῦ γεννοῦσε καὶ ἀγανάχτηση καὶ οἶχτο μαζί, κάθε ἀνόητος, κάθε κακόπιστος, κάθε ἀστοιχειώτος, δοκησιόφορος, ἢ αὐθάδης,—ὁ κάθε ποὺ κουνιόταν ἔξω ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τὴ δύναμη του. Παραδεχόταν, λοιπόν, καὶ δίδασκε πῶς ὁ ἄνθρωπος γεννιέται γιὰ κάτι τι, δὲ γίνεται· ἔτσι κι ὁ ποιητής, ποὺ τὸν ἀκοῦς γιὰ νὰ μάθεις κι ὅχι γιὰ νὰ γίνεις καὶ σὺ τέτοιος. Καὶ τὴν ποίηση τὴν ἔλεγε δημιουργία καὶ ζύγιαζε τὴ δύναμή της ἀνάλογα μὲ τὰ παρκαμένα στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου συναισθήματα ποὺ αὐτὴ ξεπνᾷ. Σ' αὐτὸ τὸ νόημά της τὴν Ποίηση τὴ σέβοιαν βαθειά. «Οἱ

ποιητὴς» ἔλεγε «εἶναι οἱ σάλπιγγες ποὺ σημαίνουν τὸν ἀγῶνα, εἶναι οἱ ἀγνωστοὶ νομοθέτες τοῦ κόσμου».

«Ὅλα εἶναι πρωτότυπα στὴν ὑπαρξὴ τοῦ Σέλλεϋ. Ἰδέες, τέχνη, πράξεις, συμβάντα. Ἡ ζωὴ του εἶναι γεμάτη ἀπὸ πρωτοτυπία, ὁμορφιά καὶ τραγικότητα μαζί. Σέρνει τὴν προσοχὴ τοῦ ποιητῆ, τοῦ κοινωνιολόγου, τοῦ φιλόσοφου καὶ τοῦ μεταφυσικοῦ. Καὶ χροιάζεται μεταφυσικὴ σκέψη γιὰ νὰ παρακολουθήσει κανεὶς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του,—καὶ μάλιστα δύο, ποὺ πρέπει νὰ σημειωθοῦν, γιὰτὶ εἶναι σὰν προμηνύματα τοῦ τέλους ποὺ πλησιάζει: Μὴδ μαριτάκη νύχτα, ὁ ποιητὴς καὶ ὁ φίλος συγκατακοιτῶν τὸν Γουίλλιαμ περπατοῦσαν στὸ δῶμα τοῦ σπιτιοῦ τους. Ἕταν ἡσυχία καὶ φεγγάρι. Σάφρου ὁ Σέλλεϋ, ἀρπάζει τὸ χέρι τοῦ φίλου του καὶ τοῦ λέει ταραγμένος δειχνοῦντας πρὸς τὴ θάλασσα: «κοίτα! κοίτα! κοίτα!» Ἐλχε ἰδεῖ ἕνα παιδάκι νὰ βγαίνει ἀπὸ τὰ κύματα γυμνὸ, μ' ἀπλωμένα σ' αὐτὸν τὰ χέρια καὶ χαμογελῶντας του! Τὸ παιδάκι αὐτὸ ἔμοιαζε μὲ τὴ μικρὴ κόρη τοῦ Μπάϊρον, τὴν Ἀλλέγγρα, ποῦχε πεθάνει τρεῖς βδομάδες πρὶν.—Τὸν ἴδιον καιρὸ, μὴδ νύχτα (κατὰ τὰ μεσάνυχτα) ποὺ δὲλ' εἶχαν πάει γιὰ ὕπνο, ἀκουσαν τὸ Σέλλεϋ νὰ φωνάζει δυνάτῃ. Τρέχουν, καὶ τὸν βρῖσκουν στὴ μέση τῆς μεγάλης αἰθουσας μὲ τὴ ματιὰ καρφωμένη στὸ κενό. Ἐλχε ἰδεῖ νὰ φανερώνηται, προσπερνώντας δίπλα στὸ κρεβάτι του, μὴδ μορφὴ τυλιγμένη μὲ μανδύα καλόγερον ἰησουῖτη,—ἀπὸ κείνους ποὺ ζοῦσαν ἄλλοτε στὸ σπίτι ἐκεῖνο. Ἡ μορφὴ τοῦκαμε νόημα νὰ τὸν ἀκολουθήσει. Σηκώθη καὶ τὴν ἀκολούθησε ὡς τὴ μεγάλη αἰθουσα. Ἐκεῖ μέσα τότε, τὸ μυστηριακὸ φάντασμα ἀνασήκωσε τὴν κουκούλα τοῦ μανδύα καὶ ἔδειξε τὸ πρόσωπό του: Ἕταν ὁμοιο τὸ πρόσωπο τοῦ Σέλλεϋ! Ἀμέσως τοῦ λέει ἰταλικά: «siete soddisfatto». καὶ χάνεται.

Αὐτὸ, πιθανά, εἶταν τῆς φαντασίας τοῦ Ποιητῆ, ποῦχε τὶς μέρες κείνες διαβάσει τὸ παράξενο δράμα τοῦ Κάλντερον «El embozado, ὁ el encapotado» ποῦχει κατὰ τέτοιο μέσα. Μπορεῖ νὰναι καὶ καθαρὸς δραματισμὸς, καὶ φρικτὴ ἀποκάλυψη τοῦ μεταθανάτιου μυστήριου τῆς ψυχῆς,—ἀπὸ κείνες ποὺ ἀρνίεται ἡ κοινὴ ἀντίληψη μὰ ὅχι καὶ ὁ φιλοσοφημένος νοῦς, καὶ ποὺ παρουσιάζονται σὰν προαισθήματα ζωτῶνὰ στοὺς μελλοθάνατους. Ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶμα, δὲν εἶναι ἀπὸ κείνα ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ξεταστοῦν, ἀφοῦ εἶναι δεμένον μὲ τὴν καταστροφὴ, ὅστερ' ἀπὸ λίγο, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τ' ὀραματίστηκε. Καὶ τὸ τέλος τοῦ Σέλλεϋ ἦρθε ξαφνικὸ, λίγες μέρες ἔπειτα, μὲ ἀγρία μεγαλοπρέπεια καὶ τραγικὴ ὁμορφιά, μέσα σὲ μιὰν ὑπερκόσμια πομπή

π' ὠργάνωσαν τὰ Στοιχεῖα, γιὰ νὰ σκεπάζουν γιὰ πάντα τὸν «Ποιητὴ τῶν Ποιητῶν», ὅπως ἀργότερα ὀνομάστηκε.

Ἐχε πάει στὸ Λιβόρνο μὲ τὸν «Ἀριέλ» νὰ ἰδεῖ τὸ φίλο του ποιητὴ Χῶντι, πού'ρθε ἀπ' τὴν Ἀγγλία νὰ τὸν ἀνταμώσει, ὅπως ἔχουμε πεῖ. Μαζί του κι ὁ Γουίλλιαμς, ἐκεῖ πέρα κι ὁ Τρελώνεϋ. Προαισθήματα τοῦχαν κυριέψει τὴν καρδιά καὶ τάφησε νὰ ζωγραφιστοῦν στὰ τελευταῖα του γράμματα πρὸς τὴν Casa Magni. Ἡ Ἰωάννα Γουίλλιαμς τοῦ ἀπαντᾷ: «Γιατὶ τόση μελαγχολία στὰ τελευταῖα σου γράμματα; Μήπως σκοπεύεις νὰ ἐπισκεφτεῖς τὸ φίλο σου τὸν Πλάτωνα σὲ ἄλλαν πλανήτη;» Τὸ στεγνὸ-στεγνὸ γράμμα τοῦ Σέλλεϋ, κ' οἱ στεγνὲς λέξεις πού'γραψε, εἶταν στὴ γυναικὴ του. Τῆς γράφει τ' ἀκόλουθα σὲ post-scriptum: «Βοῆκα τὸ χειρόγραφο τῆς μετάφρασής μου τοῦ «Συμπόσιου».—Στὰ 1814, τρεῖς χρόνια πρὶν (μέσα σὲ δέκα μέρες, εἰς προκρινέες ὥρες) ἔχε μεταφράσει θανμάσια τὸ «Συμπόσιον» τοῦ Πλάτωνα, κ' ἔχε μάλιστα χάσει τὸ χειρόγραφο πού τὸ ζήτησε γιὰ νὰ τὸ δημοσιεύει. Τὸν ἴδιον καιρὸ ἔχε γράψει καὶ «Μελέτη γιὰ τὰ Γράμματα, εἰς Τέχνες, καὶ τὰ Ἡθῆ τῶν Ἀρχαίων».—» Ἀς εἶναι.

Ἐΐταν Δευτέρα, 8 Ἰουλίου τοῦ 1822. Ἐχε περάσει τὸ μεσημέρι. Στὸ λιμάνι ὁ «Ἀριέλ» εἰτοιμος γιὰ τὸ μικρὸ του ταξίδι. Δίπλα του καὶ τὸ θαλαμηγὸ τοῦ Μπάιρον «Βόλιβαρ» πού δὲ θ'ἀφενγε αὐτό, γιατί δὲν ἔχε προφτάσει νὰ εἰτοιμάσει τὰ χαρτιά του. Μὰ ἀπὸ τίς περιγραφὰς λέει: «Ἐκανε ζέστη φοβερή, κ' ἡ γαλήνη εἶταν βαρεῖα καὶ πληχτική. Σύννεφα μαζευόνταν ἀπ' τὰ νοτιὰ καὶ ἀπ' τὴ δύση, μαύρα καὶ ξεσκισμένα. Ὁ μοῦτσος τοῦ «Βόλιβαρ» ἔλεγε σὲν Τρελώνεϋ, κουνιώντας κακοσημάντα τὸ κεφάλι: «Κάνι μαγερεύει ὁ διάβολος». Ἄξαφνα κατὰ χνιδὰ σηκώθηκε καὶ σκέπασε τὸ γινώι ἀπ' τὰ μάτια ὅσων ἰδβλεπαν ἀπ' τὸ ἀκρογιάλι, Ὁ Σέλλεϋ ἔχε πάρει ἀπ' τὸν τραπεζίτη του ἓνα σακκοῦλι μὲ τοσκανικὰ τάλληρα κ' ἔχε ἀποχαιρετήσῃ τὸ Χῶντι μ' αὐτὰ τὰ καθαρά προαισθαντικὰ λόγια: «Ἄν αὐριο πεθάνω, ἔξῃς ἀρκετὰ γιὰ νάμαι μεγαλειετος ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Νομίζω πὼς εἰμαι ἐννενηντα χρόνων». Κι ὁ «Ἀριέλ» ἔφυγε μ' ἀνοιχτὰ τὰ πανιά πρὸς τὴν Casa Magni, φέροντας, μαζί μὲ τὸν Ποιητὴ, καὶ τὸ Γουίλλιαμς καὶ τὸ μοῦτσο Κάρολο Βίβιαν. Ὅπως πάντοτε, κυβερνοῦσαν μόνοι τους τ' ἀλαφρὸ πλοῖο. Σὲ λίγο ἡ θύελλα ξέσπασε. Ὁ Τρελώνεϋ διηγείται ἔτσι: «Γιὰ λίγη ὥρα, σῶπασαν οἱ ἀνθρώπινοι θόρυβοι καὶ δὲν ἀκούγονταν ἄλλο ἀπὸ τοὺς ἀχοὺς τῆς βροντῆς, τῶν ἀνέμων καὶ τῆς βροχῆς. Ὅταν ἡ mania τῆς θύελλας, πού δὲν ἐβάσταξε παραπάνω ἀπὸ εἰκοσι λεπτά μαλάκωσε, κι ὁ δριζώντας καθάρισε κάπως, ἔοικα ἀνήσυχος

πρὸς τὴ θάλασσα, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θάβλεπα τὸ πλοῖο τοῦ Σέλλεϋ ἀνάμεσα στὰ πολλὰ σκορπισμένα δῶ καὶ κεῖ παραβάκια». Κι ὁ Ρόμπερτις, ὁ ναυπηγὸς τοῦ «Ἀριελ», κοίταζε μὲ τὸ τηλεσκόπιό του ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ φάρου τοῦ Λιβόργου. Μὰ κι ὁ Τρελώνεϋ κι ὁ Ρόμπερτις, ἀνώφελα κοίταζαν· ὁ Σέλλεϋ δὲν ἔπαρχε πιά.

Στὴν Casa Magni, ἡ Μαρία κ' ἡ Ἰωάννα περίμεναν τοὺς συντροφους τους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα, Τρίτη, τὸ πρωῒ, ἀρχισοῦ ἡ ἀνησυχία κ' ἡ ἀγωνία τους. Τὴν Παρασκευὴ τὸ ταχυδρομεῖο τοὺς ἔφερε γράμμα τοῦ Ἀδὲ Χῶνι πρὸς τὸ Σέλλεϋ, ποὺ τὺς βεβαίωσε πάνω - κάτω γιὰ τὴ συφορὰ τους. «Ἀμέσως νὰ μᾶς γράψετε» ἔγραφε ὁ Χῶνι «τὸ φτάσιμό σου, γιατί ἀκούω πὼς εἶχαι» ἔλεινόν καιρὸ μόλις φύγατε ἀπὸ δῶ τὴ Δευτέρα». Ἡ Μαρία γράφει ὕστερ' ἀπόνα μῆνα: «Τὸ γράμμα ἔπεσε ἀπ' τὰ χέρια μου τὸ διάβασ' ἡ Ἰωάννα. «Δοιπὸν, τετέλεστοι» εἶπε. «Ὁχι, Ἰωάννα μου» τῆς ἀποκριθῆκα «ὑπάρχει ἀκόμη ἐλπίδα, μὰ ἡ ἀβεβαιότης αὐτὴ εἶναι τρομερὴ». Κ' οἱ δύο τους πῆγαν νύχτα, μεσάνυχτα, στὴν Πίζα, στὴν ἑπαυλὴ τοῦ Μπάιρον. Τὸν βρῆκαν χλωμό, ταραγμένο, μὰ δὲν ἤξερε τίποτα καινούριο. Συναγῶρισαν στὴν Casa Magni καὶ περίμεναν τὸν Τρελώνεϋ ποὺ τὸν εἶχαν στείλει νὰ μάθει. Ὁ Τρελώνεϋ γύρισε σὲ λίγες μέρες φέροντας τὴ φοιτῆτὴ ἀλήθεια. Δὲν τόλμησε νὰ μπεῖ σὶδὸ στίλ' ἄφησε τὺς δύο γυναῖκες νὰν τὴ νοιώσουν.

Στὺς 22 Ἰουλίου ἡ θάλασσα ἔβρασε δύο πτώματα στὴν ἀχτὴ τοῦ κόλπου τῆς Σπέτσιάς, στὴν παραλία τοῦ Βιαρέιζο: τὸνα τοῦ Γουίλιαμς, πρωτὸ τῆλλο τοῦ Σέλλεϋ, ἔπειτα. Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα βρέθηκε καὶ τὸ πτώμα τοῦ μούτσου, καὶ τὸ Σεπτέμβρη κι ὁ «Ἀριελ». Εἶχε βουλιάξει σὲ δεκαπέντε ὁργιὰς βάθος. Δὲν εἶταν ἀναπνοογυρισμένος, κ' εἶχε μιὰ τρυπά μεγάλη στὴν πρύμνη τὸν ἔφτιαξαν, μὰ ναυάγησε καὶ πάλι σὲ κάποια ἀχτὴ τῆς Ἐφτάνησος, ἔδου καὶ τὸν παράτησαν. Καὶ φνοικά τὸ πλοῖο τοῦ Σέλλεϋ δὲ μπορούσε παρὰ σι' ἀκρογιάλια τῆς Ἑλλάδας νὰ χαθεῖ.

Τὸ κορμὶ τοῦ Ποιητῆ εἶταν ὁλότελα παραμορφωμένο. Ἡ σάρκα εἶχε φύγει ἀπ' τὸ πρόσωπο κι ἀπ' τὰ χέρια. Ὁ Τρελώνεϋ τὸ γνόρισε, μόνο γιατί βρῆκε σὲ μιὰ ἀπ' τὺς τρέπες τοῦ ἔναν τόμο τῶν Ἑλλήνων τραγωδῶν, καί, σὲ ἄλλη, ἀπ' τὰ ποιήματα τοῦ πεθαμένου φίλου του ποιητῆ, τοῦ Κῆτε. Βρέθηκαν τὰ βιβλία αὐτὰ τσαλακωμένα, σὰ νὰ διακόπηκε σὶδὸ διάβασμά τους ἀπὸ τὸν κίντυνο καὶ τῆ βαλὲ ἀπότομα στὴν τοῖπη, γιὰ νὰ εἶ τὰ χέρια του λεύτερα γιὰ κανένα ναυτικὸ χειρισμό. Ὁ ἑλληνικὸς τόμος λένε πὼς εἶταν Δισχύλος, μὰ σύμφωνα μὲ τὰ χαρτιά ποὺ ὑπάρχουν σὶδὸ μουσεῖο, στὴ σελλεσιανῇ ἐταιρεία, εἶταν

Σοφοκλής. Ὁ ἀγγλικὸς τοῦ Κήτις, εἶταν ἡ «*Δάμια*». Ὁ Τρελώνεϋ βεβαιώθηκε σὴν ἀναγνώριση τοῦ νεκροῦ καὶ ἀπὸ τὰ ροῦχα του.

Τὰ πιτώματα ποὺ ἐξέβραζε ἡ θάλασσα, ὥριζε ὁ τοσκάνικος νόμος νὰ καίγουνται, καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ φόβο μήπως γεννιόνταν ἐπιδημίες στὸν τόπο. Ἡ ἀπόφασή, λοιπόν, τῆς γυναίκας καὶ τῶν φίλων τοῦ Ποιητῆ νὰ κάψουν τὸ σῶμα του δὲν εἶταν μόνο ποιητικὴ φαντασία. Μὴ σύμπτωση δμως καὶ αἰτιδ, ἀπὸ τίς τόσες μ' ἑλληνικὸ χρῶμα ποὺ δέδθηκαν μὲ τὴ ζωὴ καὶ μὲ τὸ θάνατό του. Παντοῦ ἡ Ἑλλάδα. Καὶ πέρ' ἀπὸ τὸ θάνατο, λοιπόν, ἡ Ἑλλάδα: ἡ ὁλοκαύτωση θὰ γινόταν σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸν τρόπο. Παίρνουμε ἀπ' τὴν περιγραφὴ τοῦ Τρελώνεϋ τὴ σκηνή:

16 Αὐγούστου 1822. Ἡ μέρα ἀχτινοβολοῦσε καὶ ὁ ἥλιος φλόγιζε. Στοιβαγμένα στὸν ἄμμο τὰ ξύλα τῆς φωτιάς, Πάνω τους ἔχυσαν μυρωδικὰ, λάδι, κρασί, σκόρπιαν λιβάνι καὶ ἄλατι. Μεγαλόφωνη καὶ λαμπρὴ φλόγα ἄρχισε ν' ἀναδίνεται γύρω ἀπ' τὸ νεκρὸ κορμὶ ποὺ ξαναγύριζε στὰ Στοιχεῖα ποὺ τὸχαν πλάσει. Ἀμίλητοι γύρω παρακολουθοῦσαν ὁ Τρελώνεϋ, ὁ Μπαίρον, ὁ Χῶντ, ὁ πλοίαρχος Σάνλεϋ. Ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ πρωτόλαμψε ἡ πένθιμη φλόγα ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ σβῆσε (καὶ βάσταξε αὐτὸ ὅλημέρα), ἓνα θαλασσοχειλίδονο φτερούγιζε μ' ἐπιμονὴ γύρω τῆς, χωρὶς κανεὶς νὰ καταφέρει νὰ τὸ διώξει. Τὸ σῶμα ἐπὶ τέλους γίνθηκε στάχτη, μὰ, καὶ πέρ' ἀκόμη ἀπ' τὴ φθορά, τὸ θαῦμα δὲν ἔπαυε νὰ παρακολουθεῖ τὸ θαυμαστό: Μέσα στὴν ἀνθρακιά, εἶχε ἀπομεινέι ἀγγιχτὴ ἡ καρδιά του! Ὁ Τρελώνεϋ, μάλιστα, καθάλισε τὸ χέρι του, γιὰ νὰ τὴν πάρει ἀπὸ κεῖ. Τὰ λείψανα τοῦ Σέλλεϋ κ' ἡ καρδιά του,—ἡ μεγάλῃ ἐκείνῃ καρδιά ποῦχε κ' ἡ φωτιά σεβαστεῖ,—μετακομίστηκαν ἀργότερα στὴ Ρώμῃ. Θάφτηκαν στὸ προτεσταντικὸ νεκροταφεῖο, ποὺ εἶταν θαμμένοι καὶ τὸ παιδί του ὁ Γουίλλιαμ καὶ ὁ φίλος του ὁ Κήτις, κοντὰ στὴν πυραμίδα τὴν ἀφιερωμένην στὸ Σίξτο. Στὴν πλάκα τοῦ τάφου, κατω ἀπ' τὸνομά του, ὁ Λάϊ Χῶντ χάραξε τὴ φράση «cor cordium» (καρδιά μὲς στὶς καρδιές) καὶ κάτωθι τῆς τ' ἀγαπημένο τοῦ νεκροῦ τρίστιχο τῆς «Τρικυμίας».

Στὴν πλάκα αὕτῃ ποὺ σκεπάζει τὰ ὑλικά ἀπομεινάρια τοῦ Σέλλεϋ, οἱ ἑξῆ νοὶ ἀπευθύνουν τὰ λουλούδια τῆς λατρείας τους,—ὄχι χωρὶς νὰ θυμοῦνται κάποιον/προαισθαντικὸ πόθο τοῦ Ποιητῆ, ὅταν, ζωγραφίζοντας (ἓνα χρόνον προητέρως) τὸ ἴδιο αὐτὸ μέρος ποὺ κοιμήθηκε (πρόλογος τοῦ ἐλεγίου του στὸν Κήτις «*Adonais*») ἔγραφε: «Τὸ νεκροταφεῖο αὐτὸ εἶν' ἐν' ἀνοιχτῷ μέρος ἀνέμεσα σὲ χαλάσματα ποὺ τὸ χειμῶνα σκεπάζουν βιολέτες καὶ μαργαρίτες. Θὰ μπορούσε κανεὶς ν' ἀγαπήσει τὸ θάνατο, μὲ τὴ σκέψη πῶς μπορεῖ νὰ θαφτεῖ σ' ἓναν τόπον τόσο γλυκό».

Ἔτσι ἔκλεισε τὸ δράμα τῆς ὥραιας καὶ λίγης ζωῆς τοῦ ἀγγλίου ποιητῆ, ποὺ ὁ θάνατός του, ἀπὸ τὸ ἀκόλουθα γεγονός, δὲ φαίνεται

πιά τυχαῖος σιὰ μάτια τῆς ἱστορίας: Πενήντα τρία χρόνια κατόπι, δηλαδὴ σιὰ 1875, ἡ κόρη τοῦ Τρελώνεϋ ποὺ βρισκόταν στὴ Ρώμη, ἔγραψε στὸν πατέρα της γιὰ κάποια φήμη, ποὺ πυκλοφοροῦσε ἐπίμονα γύρω ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σέλλεϋ, ἀπὸ τὰ 1863. Τὸ χρόνο αὐτὸ εἶχε πεθάνει στὴ Σπέτσια ἓνας γέρος ψαράς. Τὴν ὥρα τὴ στερενὴ κάλεσε τὸν παπᾶ καὶ τοῦ ἔξομολογήθηκε, πὼς εἶταν ἓνας ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποῦχαν ρηχτεῖ σιὰ πλοῖο τοῦ Σέλλεϋ μόλις ἔφυγε ἀπ' τὸ Λιβόρνο, νομίζοντας πὼς εἶταν μέσα ὁ Μπαίρον μετὰ μεγάλα χρηματικὰ ποσά, γιὰ νὰν τὸν σκοτώσουν κι αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του, καὶ τ' ἀρπάξουν. Ἐξεραν πὼς ὁ Σέλλεϋ εἶχε πάρει μαζί του ἓνα σακκοῦλι τάλληρα. Δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ βουλιάξουν τὸ πλοῖο· μὰ ἦρθε ἡ θύελλα, καὶ τὸ πειραικὸ καράβι, συρμένο ἀπ' τὴν ὁρμὴ της, χτύπησε μετ' ὀνύχων τὸν «Ἀριέλ» καὶ τὸν βούλιαξε.

Ὁ Τρελώνεϋ ὑποστήριξε μετὰ πίστη τὴν ἀλήθεια τῆς φήμης αὐτῆς, ποὺ ὁ καθηγητὴς De Gubernatoris, σιὰ περιοδικὸ «Athenæum», τὴ νομίζει μονάχα παραμῦθι. Μὰ, ὅσο κι ἂν ὁ παπᾶς ποὺ ἔξομολόγησε τὸν ψαρά, δὲ θέλησε ποτέ του νὰ φανερώσει τὰ ὀνόματα τῶν κακούργων, κι ὁ De Gubernatoris, κατὰ συνέπεια, ἀρνιέται τὴν ἀλήθεια τῆς φήμης αὐτῆς, ἐμεῖς πιδ. μακρινοὶ ἀπ' ὅλους κριτές, δὲ μποροῦμε παρὰ νὰ ταχτοῦμε μετὰ τὴ γνώμη τοῦ Τρελώνεϋ ποῦχε ἰδεῖ τὴν τρύπα στὴν πρύμνη τοῦ «Ἀριέλ», Πὼς θάταν δυνατό νὰ γίγει ἡ τρύπα αὐτὴ σὲ μιὰ θάλασσα δίχως κανένα ὑφαλο καὶ δίχως βράχια κοντὰ στὸν τόπο τοῦ ναυάγιου, ἂν δὲ μεσολαβοῦσε ἡ σύγκρουση τοῦ πλοίου μετ' ἄλλο ὄψμα — τὸ πειραικὸ, λογικὰ, πλοῖο τῆς ἔξομολόγησης τοῦ ψαρά.

Τί μοῖρα! Ὁ Πέρου Σέλλεϋ, ἡ πιδὶ διάφανη ψυχὴ ἀπ' ὅσες σιάθηκαν πάνω ἀπὸ χαμηλὰ συμφέροντα καὶ σκοτεινοὺς πόθους, μετ' ὀνύχων τῆς τελειότητος καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ χέρι τ' ἀπλωμένο πάντα πρὸς τὴ δύστην, γραμμένο εἶταν εἰς νὰ χαθεῖ ἀπὸ τὴ μοχθηρία τοῦ ἀνθρώπου! Ἡ κακία καὶ σατανικότητα τοῦ κόσμου γλύτωσαν εἰς ἀπὸ τὸ μεγαλειτέρου τοὺς ἐχτροὺς, γιὰ νὰ μπορέσει ἡ γῆ νὰ τὸν ἀγαπήσει, ἀφοῦ δὲ θὰ τῆς εἶταν πραγματικὸ πιδὶ ἐμπόδιο σιὰ σκοτεινὸ της τὸ ὁρόμο.

i feel but see thee not i scarce endure
the radiance of thy beauty. (Pr. unb. act II.)

Σ' αἰστανόμηναι μὰ δὲ θεωρῶ μόλις μπορῶ κι ἀντίχῳ
Στὴν ὁλοφῶς ὡραιότη σου.

ΑΝ.-ΜΙΛΑΝΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΣ